

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Vojtěch Matys

Liturgie a magisterium papeže Františka

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Radek Tichý, Ph.D. et S.L.D.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.prosince 2021

Vojtěch Matys

Bibliografická citace

Liturgie a magisterium papeže Františka [rukopis] : diplomová práce / Vojtěch Matys ; vedoucí práce: Radek Tichý. – Praha, 2021. – 63.s.

Anotace

Práce se zabývá otázkou, jakým způsobem je v magisteriu papeže Františka přítomno téma liturgie, jaké místo má liturgie v jeho pastýřském úřadu a které aspekty liturgie církve jsou pro něj zvláště důležité. Nejprve načrtne základní definice papežova magisteria a dotkne se osoby papeže Františka. Dále práce představí jednotlivé texty a pasáže, v nichž se papež František dotýká liturgie a následně se bude zabývat vybranými aspekty, které budeme srovnávat s obecným pojmáním oněch aspektů v rámci církevních dokumentů.

Klíčová slova:

Papež František, magisterium, liturgie, eucharistie, svátosti

Počet znaků (včetně mezer): 126 072

Abstract

Title: The Liturgy and the Teaching of Pope Francis

The thesis follows up a question of how the topic of the liturgy is present in Pope Francis's teaching, what is the place of the liturgy in his pastoral office, and what aspects of the church liturgy are specifically important to him. In the beginning of my study, I will outline the basic definitions of the Pope's teaching, and refer to the character of Pope Francis himself. Later on I will introduce texts and passages, in which Pope Francis mentions liturgy, and then I will focus on selected aspects, and compare them to the general conception of these aspects in the context of church documents.

Keywords:

Pope Francis, teaching, liturgy, eucharist, sacraments

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval především P. Radkovi Tichému za vedení této diplomové práce, za jeho cenné rady a trpělivost při vybírání tématu. Dále pak P. Janu Kotasovi a všem těm, kteří mi během formace, svými slovy i příkladem, ukázali krásu a hloubku liturgického života církve a probudili ve mně zájem o obor liturgiky. Zvláště chci poděkovat bratřím a sestrám mnišské komunity Jeruzalém a komunitě Beránka, kde jsem mohl udělat intenzivní zkušenost s inspirativním slavením liturgie, která je zároveň privilegovaným prostorem evangelizace a katecheze. V neposlední řadě děkuji všem, kteří mě během studia podporovali materiálně, morálně a duchovně.

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. OSOBNOST PAPEŽE FRANTIŠKA A JEHO PONTIFIKÁT.....	3
2.1. Život a formace.....	3
2.2. Kněžská a biskupská služba.....	3
2.3. Františkův pontifikát.....	4
3. SYSTEMATICKÉ PŘEDSTAVENÍ TEXTŮ PAPEŽE FRANTIŠKA.....	6
3.1. Homilie papeže Františka.....	6
3.2. Přednášky a projevy.....	9
3.3. Katecheze.....	16
3.4. Encykliky, exhortace, apoštolské listy.....	31
4. UČENÍ PAPEŽE FRANTIŠKA O LITURGII – VYBRANÁ TÉMATA.....	41
4.1. Eucharistie.....	42
4.2. Adorace.....	46
4.3. Homilie.....	48
4.4. Aktivní účast.....	50
4.5. Neděle – den Páně.....	54
4.6. Inkulturace.....	58
5. ZÁVĚR.....	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	64
SEZNAM LITERATURY.....	65

1. Úvod

„V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, se koná dílo našeho vykoupení.“ (SC 2) Tato slavná věta z úvodu koncilní konstituce o liturgii ukazuje, jak důležité místo má liturgie v životě církve i v životě každého jednotlivého křesťana. V této práci se pokusíme načrtnout základní linie magisteria papeže Františka, právě v rámci tématu liturgie. Základní otázka se tedy týká toho, jakým způsobem se současný římský biskup dotýká v rámci své pastýřské služby právě této, pro církev bytostně zásadní skutečnosti, totiž slavení Kristových tajemství.

Každý papež přináší určitá specifika, klade určité akcenty, které jsou adekvátní reakcí na potřeby doby a odpovědí na „znamení času“. Pokud se podíváme např. na Františkovy dva předchůdce, můžeme si povšimnout, a zde si dovolíme velké zjednodušení, že pontifikát každého z nich měl svoje specifika: Jana Pavla II. bychom mohli nazvat „papežem – filozofem“, Benedikta XVI. pak „papežem – teologem“, a papeže Františka „papežem – pastýřem“. Jestliže Jan Pavel II. zdůraznil to, čemu věříme, Benedikt XVI. zdůraznil, proč věříme tomu, čemu věříme, tak František zdůrazňuje, jak žijeme to, čemu věříme. V tomto velmi zjednodušeném náhledu na poslední tři pontifikáty, bych rád upozornil na skutečnost oné pestrosti, která je tak vlastní právě katolické církvi. Tato legitimní pluralita, se objevuje právě i v přístupu k liturgii.

Někdy se můžeme setkat s názory, že papež František příliš na liturgii nedbá, nebo snad i s ještě troufalejšími hodnoceními jeho vztahu k liturgii, a to zejména ze strany jeho odpůrců a také těch, kteří používají diskuse o liturgii, a bohužel i někdy liturgii samotnou, jako bojové pole pro své ideologické války. Mediální obraz papeže Františka je někdy tak jednostranný, jako kdyby papežovým tématem byla striktně jen ekologie a otázky migrace a jeho vztah k liturgii mnozí vnímají maximálně v duchu novinového titulku: „Papež dovolil ministrovat ženám“. Takový zúžený přístup, který bohužel můžeme spatřit i u mnohých katolíků, zbytečně zatemňuje skutečnost a brání k pochopení celé komplexnosti skutečného papežova přístupu a je přinejmenším velkým ochuzením na mnoha úrovních.

V této práci si ukážeme, že pro papeže Františka je liturgie velmi důležitým tématem, ke kterému se nějakým způsobem vyjadřuje téměř ve všech svých velkých dokumentech, stejně tak jako v mnoha dalších textech a projevech různého typu. Tyto

zmínky, někdy takřka rozptýlené v mnoha různých typech Františkových projevů, nejprve představíme v pořadí chronologickém a zasadíme do širšího kontextu, v kterém byly vysloveny nebo napsány. Později se zaměříme na některá vybraná témata konkrétnějšího charakteru, která se v magisteriu papeže Františka objevují se zvláštní intenzitou. Tato témata opět zasadíme do kontextu a doplníme je o nástin přístupu některých z jeho předchůdců. Zároveň připojíme obecné pojmání těchto témat pomocí odborné liturgické literatury a ve světle liturgické reformy Druhého vatikánského koncilu a jeho dokumentů, v jejichž duchu a kontinuitě papež František svůj učitelský úřad vykonává.

2. Osobnost papeže Františka a jeho pontifikát

2.1. Život a formace

Jorge Mario Bergoglio se narodil 17. prosince 1936 v hlavním městě Argentiny Buenos Aires, v rodině italských imigrantů, jako nejstarší z pěti dětí.¹ Jeho mládí se vyznačovalo dobrými studijními výsledky a jeho bývalé učitelky ho popisují jako „živého ale dobrosrdečného chlapce“.² Ve věku kolem sedmnácti let, v období určité „duchovní vlačnosti“ zažil důležité setkání s knězem, u kterého přijal svátost smíření a „v té chvíli pocítil ve svém nitru volání ke kněžství“.³ Na toto povolání ovšem neodpověděl hned. Nejprve nastoupil na průmyslovou školu, stal se chemickým technologem a několik let pracoval v laboratoři analýzy potravin. Ve dvaceti letech onemocněl na zápal plic a po dlouhé léčbě mu byla odebrána část pravé plíce. Během rekonvalescence v něm uzrálo rozhodnutí jít cestou kněžství.⁴

Bergoglio nejprve vstoupil do diecézního semináře v Buenos Aires ve Villa Devoto, kde prožil několik měsíců, než se rozhodl přestoupit do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova. Následovala dlouhá jezuitská formace, nejprve v Chile na humanitních studiích, později na Filosofické fakultě při Colegio Maximo de San Miguel. Zde následně absolvoval i studia teologická v roce 1970 úspěšně promoval.⁵

2.2. Kněžská a biskupská služba

Roku 1969 přijal Bergoglio kněžské svěcení a odešel na mezinárodní zkušenost do Španělska. Po návratu se stal novicmistrem jezuitského noviciátu a zároveň se věnoval vyučování teologie. Velmi rychle se dostal do vedení jezuitského řádu a v sedmatřiceti letech se stal provinciálem Argentinské provincie Tovaryšstva Ježíšova. Toto období bylo velmi náročné vzhledem k politické situaci v Argentině. V polovině 80. let odešel Bergoglio do Německa, kde dokončil doktorát na téma myšlení katolického filozofa Romana Guardiniho.⁶

---

¹ Srov. GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. Praha: Paulínky, 2013. s.18.

² BIALLOWONS, Simon. *František: papež z druhého konce světa*. Praha: Portál, 2013. s.78.

³ GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. s. 21.

⁴ Srov. Tamtéž. s. 23.

⁵ Srov. Tamtéž. s. 24.

⁶ Srov. Tamtéž. s. 29.

Významným rokem v životě Jorge Mario Bergoglia byl rok 1992, kdy byl vysvěcen na biskupa a stal se tak pomocným biskupem v Buenos Aires. V roce 1997 byl jmenován arcibiskupem-koadjutorem a o rok později se stal arcibiskupem Buenos Aires.⁷ „Bergogliův příchod do čela arcibiskupství Buenos Aires neznamenal ve fungování diecéze žádné velké změny, neboť Jorge Mario pro ni pracoval již několik let.“⁸ Někteří popisují jeho osobnost v tomto období takto: „Byl prostý, dobrosrdečný, přímý v jednání a nesnášel okázalosti. Dál vykonával pastorační činnost mezi kněžími, a dokonce u některých z nich zůstával a pečoval o ně, když onemocněli.“⁹ 21. února roku 2001 ho papež Jan Pavel II. jmenoval kardinálem a svěřil mu titulární kostel sv. Roberta Bellarmina v Římě. Při této příležitosti vyzval své rodáky, aby neutráceli peníze za letenku do Říma, aby mu pogratalovali, ale raději je poprosil, aby ony finanční prostředky věnovali chudým.¹⁰ I jako kardinál byl proslulý skromným způsobem života a místo arcibiskupské rezidence se přestěhoval do malého bytu a využíval hromadnou dopravu.¹¹

V roce 2004 byl Bergoglio zvolen předsedou Argentinské biskupské konference a stejně tak i o tři roky později. „Linie, kterou zastával v čele buenosaireského arcibiskupství, se vyznačovala umírněností a konzervatismem, ale vždy měla blízko k chudým. Svou kritikou politiky a hospodářského systému země si Bergoglio občas nadělal nepřátelé a byli i tací, kteří jeho postoje odmítali a byli by raději, kdyby si církve od sociální problematiky udržovala větší odstup.“¹²

2.3. Františkův pontifikát

Konkláve večer 13. března 2013 zvolilo jako nástupce Benedikta XVI. po jeho rezignaci, Jorge Mario Bergoglia, který volbu přijal a s ní nové jméno František.¹³ Tento večer, kdy zaznělo oznámení z balkonu chrámu sv. Petra, že kardinál Jorge Bergoglio byl zvolen papežem, viděli jsme, jak se sklání před Božím lidem a žádá ho o modlitbu a požehnání, než požehnal on sám. To bylo skutečně bezprecedentní gesto.¹⁴ Určitý

---

⁷ Srov. ESCOBAR GOLDEROS, Mario. *Papež František: muž modlitby*. Přeložil Štěpán ZAJAC. Praha: Mladá fronta, 2013. s. 47.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž. 48.

¹⁰ Srov. GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. s. 33,34.

¹¹ Srov. Tamtéž. 34.

¹² ESCOBAR GOLDEROS, Mario. *Papež František: muž modlitby*. s. 50.

¹³ Srov. GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. s. 45.

¹⁴ Srov. IRWIN, Kevin. *Pope Francis and liturgy: The Call to Holiness and Mission*. Paulist Press, 2020. s. 7.

nástin budoucího „pastoračního programu“ Františkova pontifikátu lze vystihnout slovy, která pronesl během první modlitby Anděl Páně: „Boží tvář je tváří milosrdného otce, který má vždy trpělivost. Bůh se nikdy neunaví v odpuštění. Problém je, že my se unavíme v prosbách o odpuštění. Od něj se i my učíme být milosrdní ke všem.“¹⁵ Milosrdenství a dialog, to jsou slova, která vystihují pontifikát papeže Františka. Chceme-li vystihnout některé důležité body a témata jeho učitelského úřadu, můžeme tak učinit především na základě jím vydaných dokumentů. Uvedme zde tedy některá témata, která se jeví jako významná a která dodávají barvu jeho pontifikátu: Evangelizace, starost o chudé, péče o životní prostředí, ekumenismus a mezináboženský dialog, reforma kurie, synodalita, inkulturace, rozlišováním etc. Předmětem této práce však není zkoumat jeho pontifikát jako takový, nýbrž zaměřit se na jeho vztah k liturgii církve. Nelze však téma liturgie nějakým způsobem vyčleňovat, nýbrž je třeba, snažit se vidět papežovo učení v celku,

---

¹⁵ GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. s. 50.

3. Systematické představení textů papeže Františka

V této kapitole představíme dokumenty, texty a homilie, v nichž se papež František dotýká tématu liturgie. Pokusíme se tyto texty představit chronologicky a zároveň podle povahy textu, tedy, zda se jedná o homilii, přednášku, či magisteriální dokument. Významné místo tvoří katecheze o mši svaté, které papež pronesl na přelomu let 2017 a 2018, dále pak homilie, které zazněly především v Domu svaté Marty a některé projevy v rámci různých setkání a konferencí. Neméně významným dokumentem je instrukce ohledně přípuštění žen ke službám trvalého lektorátu a akolytátu, motu proprio *Spiritus Domini*. A konečně motu proprio *Traditionis Custodes*, které se mnohým jeví jako nejvýraznější vstup papeže Františka do liturgické disciplíny Římské církve. V některých následujících textech, které jsou zde představeny, je liturgie ústředním tématem, v jiných se téma liturgie objevuje jen okrajově, ale zato v některých případech o to výživněji. Následující představení textů se týká období od počátku pontifikátu papeže Františka počínaje dnem jeho zvolení na svatopetrský stolec 13.března 2013 až do konce léta roku 2021.

3.1. Homilie papeže Františka

3.1.1. Homilie při mši svaté 28.března 2013

Papež v kontextu liturgických čtení v *Missa Chrismatis*, hovoří k přítomným kněžím a biskupům o „pomazaných“ a jmenuje Izaiáše, Davida a Ježíše. Zdůrazňuje, že „všichni tři mají společné to, že pomazání, které dostávají, je určeno k pomazání věřícího Božího lidu, jehož jsou služebníky.“¹⁶ Dále je zde citován text žalmu 133: „Je to jak drahocenný olej na hlavě, který stéká na vousy, na vousy Áronovy, který stéká na lem jeho roucha.“¹⁷ Dále papež na základě popisu knihy Exodus, poukazuje na bohatou symboliku, kterou měla roucha starozákonního velekněze, zejména pak vyrytí jmen Izraelových synů do drahokamů na veleknězově efodu,¹⁸ z něhož pochází náš nynější

---

¹⁶ *Homilie papeže Františka při mši sv. svěcení olejů v bazilice sv. Petra (28.3.2013) [2021-10-20].*

<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=18035>>.

¹⁷ Ž 133,2.

¹⁸ srov. Ex 28,6 -14.

liturgický ornát. Papež to aplikuje na současnou praxi a vnímání, když říká: „Jestliže se oblékáme do našeho skromného ornátu, můžeme na ramenou a v srdci dobře cítit tíži a tvář našeho věřícího lidu, našich svatých a našich mučedníků, kterých je v této době mnoho.“¹⁹ Zároveň je zde vysvětlena symbolika rozlévajících se olejů, vycházející z druhého verše žalmu 133: „Drahocenný olej, který se rozlévá po Áronově hlavě, mu nejenom propůjčuje vůni, ale stéká také na periferie.“²⁰ Těmito „periferiemi“ zde papež, jak sám vysvětluje, myslí chudé, vězněné, nemocné, smutné a osamocené.²¹ Na závěr pasáže dotýkající se liturgie, se papež obrací zvláště naléhavě k přítomným kněžím a biskupům, v souvislosti s pomazáním, těmito slovy: „Pomazání, není určeno k navonění nás samotných a tím méně k tomu, abychom je konzervovali v nějaké baňce, protože olej by žlukl... a srdce zahořklo.“²²

3.1.2. Homilie papeže Františka o slavnosti Těla a Krve Páně (30. května 2013)

Středem této homilie je verš z Lukášova Evangelia: „Vy jim dejte jíst.“²³ Papež se drží tohoto verše a tři následující části homilie orientuje kolem těchto tří slov: „následování, společenství a sdílení.“²⁴ Nejprve si klade otázku: „Kdo jsou ti, kterým dal Ježíš jíst?“²⁵ Dále definuje poslání Ježíše stojícího uprostřed lidu, který mu „naslouchá a následuje ho.“²⁶ Papež ukazuje úzkou souvislost mezi *následováním* a *vycházením* ze sebe samých a stáváním se „darem pro druhé.“²⁷ Důležitým prohlášením v druhé části homilie, týkající se eucharistického slavení, je následující text:

„Dnes večer jsme také u stolu Páně, u stolu eucharistické oběti, ve které nám On znovu dává Svoje tělo, zpřítomňuje jedinou oběť Kříže. Nasloucháme Jeho Slovu, sytíme se Jeho Tělem a Jeho Krví a On způsobuje, že ze zástupů vytváříme společenství, z anonymního davu komunitu. Eucharistie je svátostí společenství, která nás vyvádí z individualismu, abychom společně žili v následování Pána, ve víře v Něho. Měli bychom si tedy všichni před Pánem klást otázku: jak prožívám eucharistii? Anonymně nebo jako moment opravdového společenství

---

¹⁹ Homilie papeže Františka při mši svění olejů v bazilice sv. Petra (28.3.2013) .

²⁰ Tamtéž.

²¹ Srov. Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ Lk 9,13.

²⁴ Homilie papeže Františka na Boží Tělo bazilice sv. Jana v Lateránu (30.5.2013) [2021-10-20].

<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=18348>>.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

s Pánem a také spolu s mnoha bratřími a sestrami, kteří jsou u téhož stolu? Jaké je naše slavení eucharistie?“²⁸

V poslední části této homilie je pojednáno o sdílení, o solidaritě. Opět je to vsazeno do kontextu slavení eucharistie, v níž se „Bůh sklání k člověku.“²⁹

3.1.3. Homilie z Domu svaté Marty (22.listopadu 2013)

Tématem této papežovy homilie je chrám a uctívání Boha. „Chrám“, podotkl papež, „je opěrným bodem společenství. Boží lid se do něj ubírá z mnoha důvodů, avšak jeden z nich přesahuje všechny ostatní.“³⁰ Dále papež ukazuje a rozebírá smysl chrámu, jakožto prostoru modlitby a adorace, která je cílem a důvodem příchodu věřících do posvátného společenství:

„Chrám je místo, kam se společenství přichází modlit, chválit Pána, vzdávat díky, avšak především adorovat. Ve chrámu uctíváme Pána. A to jen ten nejdůležitější bod, který platí rovněž pro liturgické obřady. Co je na liturgii nejdůležitější? Zpěvy, krásné obřady... Nejdůležitější je adorace. Shromážděné společenství hledí k oltáři, kde se slaví oběť a adoruje. Myslím si však – říkám to ve vsí pokoře – že pro nás, křesťany, se smysl adorace poněkud vytratil. Domníváme se, že chodíme do chrámu, abychom se shromáždili jako bratři – to je dobré a krásné! – avšak střed je tam, kde je Bůh. A my adorujeme Boha.“³¹

Dále pak tuto myšlenku rozvíjí, prohlubuje a ukazuje ještě na další dimenzi smyslu chrámu, čímž je lidské srdce, chrám Ducha svatého v každém člověku. V obojí dimenzi chrámu zdůrazňuje, jako zcela zásadní postoj, totiž postoj adorace.³²

3.1.4. Homilie z Domu svaté Marty (10.února 2014)

V této homilii se papež zaměřuje na znovuoobjevení smyslu pro posvátno, reálnou přítomnost Boží ve slavení mše svaté.

„Liturgická slavnost není společenská událost, krásná společenská událost, není to shromáždění věřících ke společné modlitbě. Je to něco jiného. V liturgii je přítomen Bůh, ale je přítomen blížeji. Ve mši je totiž Pánova přítomnost reálná, doslova reálná.“³³

---

²⁸ Homilie papeže Františka na Boží Tělo bazilice sv. Jana v Lateránu (30.5.2013).

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty (22.11.2013) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19140>>.

³¹ Tamtéž.

³² Srov. Tamtéž.

To papež dále rozvíjí následujícími slovy:

„Když slavíme mši, nekonáme nějaké znázornění Poslední večeře. Není to znázornění, je to něco jiného. Vlastně to je Poslední večeře. Je to opakované prožití umučení a výkupné smrti Páně. Je to teofanie: Pán se zpřítomňuje na oltáři, aby se obětoval Otci ke spáse světa. Slýcháváme nebo říkáme: »Teď nemohu, musím jít na mši, jdu na mši.« Na mši nechodíme, mše se účastníme. Účastníme se této teofanie, tajemství Pánovy přítomnosti mezi námi.«³⁴

Poukazuje, jak velký rozdíl je mezi určitým symbolickým znázorněním (jako příklad uvádí jesličky a křížovou cestu) a mší, jakožto reálnou památkou.³⁵ Na samotném konci homilie papež zdůrazňuje podstatnou distinkci mezi soukromými pobožnostmi (růženec, četba Písma, křížová cesta) a slavením Eucharistie.³⁶

3.2. Přednášky a projevy

3.2.1. Poselství u příležitosti Národního eucharistického kongresu v Německu (30.května 2013)

Na jaře roku 2013 se v Německu uskutečnil Národní eucharistický kongres, v němž zazněla následující slova papeže Františka týkající se liturgického slavení: „Ježíš žil před dvěma tisíci lety. Můžeme ses ním však setkat v době, kdy nasloucháme jeho Slovu a jsme mu jedinečným způsobem blízcí v Eucharistii.“³⁷ Papež zde volně parafrázuje konstituci Sacrosanctum Concilium, jejíž sedmý článek se dotýká právě Kristovy přítomnosti v bohoslužebných úkonech.³⁸ Dále zde František s pastýřskou naléhavostí varuje účastníky Národního eucharistického kongresu, „aby se ze mše svaté nestala povrchní rutina“³⁹ a vybízí, „aby se z její hloubky čerpalo stále více.“⁴⁰ Je zde

---

³³ *Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty* (10.2.2014) [2021-10-20].
<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19566>>.

³⁴ *Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty* (10.2.2014).

³⁵ Srov. Tamtéž.

³⁶ Srov. Tamtéž.

³⁷ *Messaggio del Santo Padre Francesco in occasione del Congresso Eucaristico Nazionale della Germania (KÖLN, 5-9 giugno 2013)* [2021-10-20].

<https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2013/documents/papa-francesco_20130530_messaggio-congresso-eucaristico-colonia.html>.

³⁸ Srov. SC 7.

³⁹ *Messaggio del Santo Padre Francesco in occasione del Congresso Eucaristico Nazionale della Germania (KÖLN, 5-9 giugno 2013)*.

⁴⁰ Tamtéž.

připomenut apel papeže Jana Pavla II. z roku 1981: „Naučte se žít mši svatou!“⁴¹, který zdůrazňoval při návštěvě jedné z papežských univerzit.

3.2.2. Tisková konference během zpáteční cesty z Brazílie (28.července 2013)

Při návratu ze Světového setkání mládeže v Brazílii, papež v jedné odpovědi na otázku týkající se ekumenismu a pravoslavných církví, zvláště vyzdvihuje téma liturgie v kontextu východního křesťanství a vyjadřuje obdiv k pravoslavné liturgii, k její nedotčenosti a kráse.⁴² Zdůrazňuje obzvláště adorační rozměr východní liturgie, který byl na západě, podle jeho slov, trochu ztracen.⁴³

3.2.3. Poselství u příležitosti padesátého výročí vyhlášení koncilní konstituce *Sacrosanctum Concilium* (18.února 2014)

Papež František zaslal poselství prefektovi Kongregace pro bohoslužbu a svátosti. Konstatuje v něm, že tento vůbec první dokument II. vatikánského koncilu „vyvolává pocity vděčnosti za hlubokou a rozšířenou obnovu liturgického života.“⁴⁴ Papež připomíná, že Konstituce samotná i další vývoj magisteria dovolují lépe chápat liturgii ve světle božského Zjevení:⁴⁵

„Slavit pravou duchovní bohoslužbu znamená přinášet sebe sama v oběť živou, svatou a Bohu milou.⁴⁶ Liturgii, která by byla odtržena od této duchovní bohoslužby, hrozí vyprázdnění, namísto křesťanské originálnosti úpadek do obecné, téměř magické sakrálnosti a do prázdného estétství. Liturgie, jakožto Kristovo dílo, nás ze své podstaty vede k tomu, abychom se ztotožnili s Kristem. V této dynamice se pak celá skutečnost proměňuje.“⁴⁷

---

⁴¹ *Visita al Seminario Romano Maggiore per la Festa della Madonna della Fiducia* (15 febbraio 2012) [2021-10-20]. <http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2012/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20120215_seminario-romano-mag.html>.

⁴² Srov. *Conférenza štumpa del Santo Padre durante il volo di ritorno* (28 luglio 2013) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130728_gmg-conferenza-stampa.html>.

⁴³ Srov. Tamtéž.

⁴⁴ Radio Vaticana. *Zprávy* (21.2.2014) [2021-10-20]. <www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19640>.

⁴⁵ Srov. *Messaggio ai partecipanti al Simposio „Sacrosanctum Concilium. Gratitudine e impegno per un grande movimento ecclesiale“* (18 febbraio 2014) [2021-10-20]. <http://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2014/documents/papa-francesco_20140218_messaggio-simposio-sacrosanctum-concilium.html>.

⁴⁶ Srov. Řím 12,1.

⁴⁷ *Messaggio ai partecipanti al Simposio „Sacrosanctum Concilium. Gratitudine e impegno per un grande movimento ecclesiale“* (18 febbraio 2014).

Po těchto slovech papež dlouze cituje promluvu svého předchůdce Benedikta XVI. v Římském semináři (15. února 2012), v níž mluvil o ponoření malých všednodenních věcí do Boží skutečnosti, aby pronikala celý život, který se tak stává liturgií a klaněním.⁴⁸ V závěru papež dodává, že je nutné pokračovat v cestě ukázané koncilními otci, protože „stále zbývá učinit mnohé proto, aby byla konstituce o posvátné liturgii správně a úplně vstřebána ze strany pokřtěných a církevních komunit.“⁴⁹ Konkrétně papež poukazuje na potřebu liturgické formace jak pro laiky tak pro klérus a zasvěcené osoby.⁵⁰

3.2.4. Setkání papeže Františka s účastníky tzv. italského národního liturgického týdne (24.srpna 2017)

Toto setkání papeže s osmi sty účastníky národního liturgického týdne, který byl pořádán italským centrem pro liturgii⁵¹, mělo jako ústřední téma obnovu liturgie v souvislosti s II. Vatikánským koncilem. V krátkém projevu, který zde papež František pronesl, se nejprve dotýká významu liturgické obnovy, která se již započala mnoho let před II. Vatikánským koncilem. Výslovně zmiňuje papeže Pia X. a jeho přínos v oblasti reflexe liturgické hudby jako i v položení nového důrazu na nedělní bohoslužbu a ustanovení komise pro všeobecnou reformu liturgie.⁵² Neopomenul ani papeže Pia XII., který přispěl zejména encyklikou *Mediator Dei* a ustanovením *studijní liturgické komise*; dále pak některé konkrétní kroky týkající se revize žaltáře, disciplíny ohledně eucharistického postu, používání živého jazyka v při některých obřadech a důležité reformy velikonoční vigílie a Svatého týdne.⁵³ V důsledku této snahy, stejně jako v některých jiných zemích vzniklo v Itálii ono *Liturgické centrum*. Papež František následně představuje II. vatikánský koncil, a to především konstituci o liturgii *Sacrosanctum concilium*, „jejíž linie všeobecné reformy odpovídaly na skutečné potřeby a na konkrétní naději na obnovu: na touhu po živé liturgii pro církve zcela

---

⁴⁸ Srov. *Visita al Seminario Romano Maggiore per la Festa della Madonna della Fiducia* (15 febbraio 2012) [2021-10-20]. <http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2012/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20120215_seminario-romano-mag.html>.

⁴⁹ *Messaggio ai partecipanti al Simposio „Sacrosanctum Concilium. Gratitudine e impegno per un grande movimento ecclesiale“* (18 febbraio 2014).

⁵⁰ Srov. Radio Vaticana. *Zprávy* (21.2.2014).

⁵¹ Centro di Azione Liturgica.

⁵² Srov. Liturgie.cz. *Nezvrtná liturgická reforma*. (25.8.2017) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/clanky/a/nezvratna-liturgicka-reforma-1>>.

⁵³ Srov. Tamtéž.

oživovanou slavenými tajemstvími.“⁵⁴ Jako příklad, jímž chce nastínit určitou intuici liturgické reformy II. Vatikánského koncilu cituje následující větu z konstituce o liturgii:

„...aby věřící nebyli přítomni tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci, ale aby mu pomocí obřadů a modliteb dobře rozuměli. Mají mít uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu.“⁵⁵

Dále František ve svém projevu popisuje proces, jímž reformní úsilí dalo směr a tento proces probíhá doposud, „protože k obnově mentality nestačí reformovat liturgické knihy.“⁵⁶ Přiznává, že liturgická výchova pastýřů a věřících je výzvou, které je třeba čelit stále znovu. Velmi důležitým sdělením v tomto papežově projevu jsou následující slova:

„V tomto směru je třeba pracovat ještě dnes, zejména znovu objevováním motivů rozhodnutí přijatých liturgickou reformou, překonáním neopodstatněných a povrchních výkladů, neúplné recepcí a zkomolenin. Neznamená to přehodnotit reformu a provést revizi jejích rozhodnutí, nýbrž lépe poznat jejich implicitní důvody jednak pomocí historické dokumentace, jednak i vnitřním osvojením si inspirativních principů a dodržováním disciplíny, kterou se řídí. Po těchto úkonech magisteria, po této dlouhé cestě můžeme s jistotou a pravomocí církevního učitelského úřadu prohlásit, že reforma je nevratná.“⁵⁷

Poté, co byla učiněna určitá reflexe dosavadního vývoje, papež nabízí několik impulzů, o kterých jak píše, „poslední dny přemýšlel“, týkající se tématu: „Živá liturgie pro živou církev.“ První se týká skutečnosti, že Liturgie je „živá“ z důvodu živé přítomnosti Toho, „který svou smrtí naši smrt přemohl a svým vzkříšením obnovil život.“⁵⁸ Mluví se zde o Kristově živé přítomnosti a jeho kněžské roli a jsou zde vyjmenovány způsoby jeho přítomnosti tak, jak je zmiňuje Sacrosanctum concilium: Tělo a krev, hlásané Boží slovo, osoba kněze a lid shromážděný k modlitbě.⁵⁹ Velkou důležitost František dává znamení a symbolu oltáře, který je centrem našich chrámů a k němu se obracejí zraky všech. Je zde zmiňována liturgie svěcení oltáře, která ukazuje na onu důležitost svatého stolu, kolem kterého se shromažďuje Boží lid.⁶⁰ Druhý impulz v tomto projevu se zabývá „lidovostí liturgie.“ Papež konstatuje, že liturgie je ve své podstatě lidová a nikoliv klerikální.⁶¹ „Tento lidový rozměr liturgie nás odkazuje k její inkluzivitě a nikoli exkluzivitě, podporuje společenství se všemi, nikoli

---

⁵⁴ Liturgie.cz. *Nezvrtná liturgická reforma*. (25.8.2017).

⁵⁵ SC 48.

⁵⁶ Liturgie.cz. *Nezvrtná liturgická reforma*. (25.8.2017).

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Srov. SC 7.

⁶⁰ Srov. Liturgie.cz. *Nezvrtná liturgická reforma*. (25.8.2017).

⁶¹ Srov. Tamtéž.

unifikaci, poněvadž povolává každého v jeho poslání i originalitě, aby přispěl k budování Kristova těla.“⁶² Dále se papež opět dotýká tématu lidové zbožnosti, která je jakýmsi „pokračováním liturgie.“ Papež vyzývá k jejímu doceňování a povzbuzování v souladu s liturgií. Třetí impulz se týká vztahu liturgie a života. Papež si přeje, aby se liturgie stala „školou křesťanského života,“⁶³ varuje před prázdným ritualismem a povzbuzuje věřící, aby se pro ně liturgie stala zakoušením Boha a Církve.⁶⁴ Na samém závěru svého projevu papež František připomíná posluchačům, že

„bohatství modlící se katolické církve přesahuje římský ritus, který třebaže je nejrozšířenější, není jediný. Soulad rituálních tradic Východu a Západu propůjčuje působením téhož Ducha hlasu jediné církvi, která se modlí skrze Krista, s Kristem a v Kristu ke slávě Otce a pro spásu světa.“⁶⁵

3.2.5. Setkání papeže Františka se členy Papežské komise pro Mezinárodní eucharistické kongresy (10.listopadu 2018)

V souvislosti s přípravou Mezinárodního eucharistického kongresu, který se měl uskutečnit v roce 2020 v Budapešti⁶⁶, papež pronesl krátkou řeč ke členům *Papežské komise pro Mezinárodní eucharistické kongresy* a zároveň k přítomné maďarské delegaci. Ve svém projevu uvádí rozjímání o eucharistii a klade otázku, co znamená slavit Eucharistický kongres v moderním a multikulturním světě a zdůrazňuje dvě dimenze.⁶⁷ První z nich je *společenství*. Papež vyzdvihuje to, že „Ježíš při poslední večeři zvolil jako znamení svého daru chléb a kalich bratrství.“⁶⁸ Ono společenství s Kristem je výzvou *eucharistické pastorace*, která si klade za cíl, aby věřící Krista ve svátosti přijímali, žili s ním, a to celé má vyvrcholit v činorodé lásce a misijním poslání. Papež také zdůrazňuje důležitost a opodstatněnost eucharistické úcty mimo slavení mše svaté, a to opět směřuje k misijnímu nasazení, jakožto jejím výsledku.⁶⁹ Druhou dimenzí papež míní *službu*. Předkládá zde souvislost mezi eucharistickým společenstvím a údělem Služebníka Ježíše. Vychází při tom především z události mytí nohou učedníkům. To se má odrazit v konkrétním jednání a papež poznamenává, že

---

⁶² Liturgie.cz. *Nezvratná liturgická reforma*. (25.8.2017).

⁶³ Srov. Tamtéž.

⁶⁴ Srov. Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Pozn. Z důvodu pandemie koronaviru, byl eucharistický kongres přeložen na rok 2021.

⁶⁷ Radio Vaticana. *Zprávy* (10.11.2018) [2021-10-20].

<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=28491>>.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Srov. Tamtéž.

„v církvi a společnosti je mnoho situací, do nichž je třeba vlévat balzám prokazováním skutků duchovního i tělesného milosrdenství.“⁷⁰ Na závěr papež hovoří o milosrdenství a zmiňuje, že Eucharistie je „zdrojem oceánu slitování.“⁷¹

3.2.6. Projev k účastníkům plenárního zasedání Kongregace pro bohoslužbu a svátosti (14.února 2019)

Tento projev, který pronesl papež František k účastníkům plenárního zasedání *Kongregace pro bohoslužbu a svátosti*, měl jako ústřední téma především liturgii a liturgickou formaci. Papež nejprve poukazuje na důležitý fakt, že toto setkání se děje přesně 50 let poté, co Pavel VI. v roce 1969 ustanovil tehdejší *Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti*, s cílem dát tvar obnově zamýšlené Druhým vatikánským koncilem.⁷² Dále papež připomíná některé aspekty tehdejšího vývoje, a to celé zastřešuje větou: „Víme, že aby vzrostla kvalita liturgie, nestačí změnit liturgické knihy. Bylo by podvodem učinit pouze toto. Aby se totiž život stal skutečně chválou příjemnou Bohu, je třeba změnit srdce.“⁷³ Tento požadavek je rozveden do několika bodů, v nichž papež rozvíjí základní směřování této intuice a řeší především vztahy mezi Svátým stolcem a biskupskými konferencemi v této otázce a vyzdvihuje principy spolupráce, dialogu a synodality.⁷⁴ V následující části projevu se papež zabývá tématem formace. Papež zde připomíná princip, který jak je zřejmé z jiných jeho textů, má pro Františka velký význam. Jedná se o princip: „Realita je důležitější než idea.“ Důvodem, proč je zde zmiňována tato myšlenka, je její souvislost s tématem liturgické formace a totiž následující papežovo vybitnutí, že

„v liturgii, stejně jako v dalších oblastech života církve, je dobré neskončit ve sterilních ideologických rozděleních, která se často objevují, když považujeme své vlastní ideje za platné ve všech kontextech a snažíme se zaujmout postoj ustavičné dialektiky vůči těm, kdo je nesdílejí.“⁷⁵

Papež si tento přístup vysvětluje jako reakci na určité nejistoty současného světa, ale zároveň vnímá nebezpečí určitého staromilství a zkreslení reality.⁷⁶ Ještě jinými slovy

---

⁷⁰ Radio Vaticana. *Zprávy* (10.11.2018).

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Srov. Liturgie.cz. *Papež František ke Kongregaci pro bohoslužbu*. (14.2.2019) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/clanky/a/papez-frantisek-ke-kongregaci-pro-bohosluzbu>>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Srov. Tamtéž.

papež varuje před určitým nostalgickým ohlžením se do minulosti, v čemž vidí jako nebezpečné, že se tento postoj zvrhne v ideologii, a to je spíše světský postoj, než postoj duchovní.⁷⁷ Připomíná i druhý extrém, který též odsuzuje a tím je mentalita typu „Udělej si sám“, v kontextu slavení liturgie a připomíná, že liturgie je „epifanií církevního společenství.“⁷⁸ Následně je předložen úkol, který v této oblasti papež zadává těmito slovy:

„Úkol, který nás čeká, je totiž skutečně tento: Rozšířit v Božím lidu jas živého tajemství Pána, který se zjevuje při liturgii. Mluvit o liturgické formaci Božího lidu znamená být si na prvním místě vědomi nenahraditelné role, kterou má liturgie v církvi a pro církev. A na druhém místě konkrétně pomáhat Božímu lidu lépe zvnitřnit modlitbu církve, milovat ji jako zkušenost setkání s Pánem a bratry, a v tomto světle objevovat její obsah a zachovávat její obřady.“⁷⁹

Papež následně dává instrukci, že liturgická formace není jen získat znalosti knih nebo se omezit jen na jakousi rituální disciplínu, nýbrž, má se zaměřit na formativní a transformativní funkci liturgie, která má vést ke konverzi života. Tomu má odpovídat i uvádění pastýřů i laiků do symbolického jazyka liturgie, umění, zpěvu a hudby, jakož i ticha.⁸⁰ Vyzdvihuje zde mystagogický způsob osvětlení liturgie, tedy určitou cestu k objevení nového života prostřednictvím svátostí a tím se odvolává na Katechismus katolické církve.⁸¹ Ohledně konkrétních náčrtů formační strategie, zde papež hovoří o několika etapách a vybízí ke kultivaci trvalé formace kleriků a laiků, zvláště těch, kteří jsou zapojeni do liturgických služeb. Papež zvláště zdůrazňuje, že tato formace nemá být jednou pro vždy, ale má být trvalá. Ve formaci kleriků pak klade jako základní ohled na zdravou *ars celebrandi*, a dává prostor pro kreativitu v otázce konkrétního provozování formace jednotlivým diecézím.⁸²

3.2.7. Projev papeže Františka o liturgické hudbě (28.září 2019)

Papež František pronesl projev v aule Pavla VI. Ke *scholam cantorum* Asociace svaté Cecílie, v němž nejprve stručně ukazuje vývoj této asociace a připomíná své předchůdce ve vztahu k této otázce. Zmiňuje Pavla VI a opakuje jeho slova, že

---

⁷⁷ Srov. Liturgie.cz. *Papež František ke Kongregaci pro bohoslužbu*. (14.2.2019).

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Srov. Tamtéž.

⁸¹ Srov. Tamtéž.

⁸² Srov. Tamtéž.

„ne jakákoli hudba, ale hudba svatá, protože svaté jsou obřady“⁸³ a také požadavek nejvyšší kvality která náleží Bohu. Následně opět cituje Pavla V., a to požadavek, „aby se posvátné snoubilo s krásným v harmonické a zbožné syntéze.“⁸⁴ Papež František poté povzbuzuje k novým kompozicím, a to v rámci celkového rozvoje zájmu o liturgii. Nezapomíná též poznamenat, že jako první vzor inspirace má být gregoriánský chorál. Také povzbuzuje, aby uskupení jako *schola cantorum* nechybělo v žádné farnosti, a tak se „stávalo kvalifikovaným hlasem spirituality, společenství, tradice a liturgické kultury.“⁸⁵ Papež zdůrazňuje důležitou úlohu hudebníků zapojujících se do liturgie církve a poukazuje na evangelizační rozměr, protože liturgická hudba má potenciál pomoci druhým v účasti na posvátných tajemstvích. Má tedy katechetický ráz a papež připojuje, že „celá liturgie je první učitelkou katechismu.“⁸⁶ Následně papež představuje ještě jeden úkol posvátné hudby, totiž propojovat křesťanskou historii. Jde o fakt, že v liturgii zaznívají různé žánry a tím se propojují různé generace, národnosti a další různé skupiny. Úlohou liturgické hudby má být tedy i překonávání bariér a vzdáleností.⁸⁷

3.3. Katecheze

3.3.1. Katecheze papeže Františka v rámci generální audience na téma Eucharistie (únor 2014)

Papež František, v rámci dvou generálních audiencí, které se uskutečnily 5. února a 12. února roku 2014, se věnoval ve svých katechezích tajemství Eucharistie, která spolu se křtem a biřmováním je jádrem křesťanské iniciace. Nejprve zde hovoří o symbolech oltáře, kříže a ambonu.⁸⁸ Následně připomíná, tato slova:

„Slovo a Chléb se ve mši stávají jedním celkem, jako v Poslední večeři, kdy se všechna Ježíšova slova, všechna znamení, která učinil, kondenzovala v gestu lámání chleba a podávání kalicha, které předjímalo oběť kříže, a ve slovech: „Vezměte a jezte, toto je moje tělo... Vezměte, pijte, to

---

⁸³ Papež František o posvátné hudbě: ne vše je dobré. (28.9.2019) (<<http://www.liturgie.cz/clanky/a/papez-frantisek-o-posvatne-hudbe-ne-vse-je-dobre>>).

⁸⁴ Pavel VI.: Projev k řeholnicím pověřeným liturgickým zpěvem 15.4.1971.

⁸⁵ Liturgie.cz. Papež František o posvátné hudbě: ne vše je dobré. (28.9.2019) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/clanky/a/papez-frantisek-o-posvatne-hudbe-ne-vse-je-dobre>>.

⁸⁶ Liturgie.cz. Papež František o posvátné hudbě: ne vše je dobré. (28.9.2019).

⁸⁷ Srov. Tamtéž.

⁸⁸ Srov. Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra (5.2.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19539>>.

je kalich mé krve“. Ježíšovo gesto při Poslední večeři je nejzazším díkůvzdáním Otci za Jeho lásku a Jeho milosrdenství.“⁸⁹

Pozoruhodná jsou slova v centru katecheze, v nichž se papež zaobírá chápáním Eucharistie jakožto hostiny a které je třeba zde uvést v celku:

„Slavení eucharistie je tedy mnohem víc než pouhá hostina: je vlastní památkou Ježíšovy Paschy, ústředního tajemství spásy. „Památka“ neznamená jen vzpomínku, pouhou připomínku, nýbrž skutečnost, že kdykoli slavíme tuto svátost, účastníme se tajemství umučení, smrti a vzkříšení Krista. Eucharistie je vrcholem spásonosného Božího činu: Pán Ježíš se stává chlebem lámaným pro nás, neboť nás obdařuje svým milosrdenstvím a svou láskou, takže obnovuje naše srdce, naše bytí a způsob, kterým se vztahujeme k Němu a k bratřím. Proto, když přistupujeme k této svátosti, říká se jí „svaté přijímání.“⁹⁰ To znamená, že mocí Ducha svatého nás účast na eucharistickém stole jedinečně a hluboce připodobňuje Kristu a dává nám již nyní předběžně zakoušet plné společenství s Otcem, které bude charakterizovat nebeskou hostinu, kde se budeme se všemi svatými radovat z kontemplace Boha tváří v tvář.⁹¹

Druhá část katecheze, kterou papež pronesl o týden později se zabývá otázkou, čím je pro věřící účast na mši, zda „jde jen o zvykovou záležitost, ustálenou tradici, slavnostní okamžik, příležitost k setkání, či je to něco víc?“⁹² Následuje další otázka pro zamyšlení: „Vede mě však eucharistie, kterou slavím, k tomu, abych všechny vnímal jako opravdové bratry a sestry? Posiluje ve mně schopnost radovat se s radujícími a plakat s plačícími? Pohání mě k tomu, abych se vydal za chudými, nemocnými a vytlačeními na okraj? Pomáhá mi rozpoznat v nich Ježíšovu tvář?“⁹³ Těmito otázkami chce papež obrátit pozornost posluchačů k tomu, co je tedy oním ukazatelem kvality prožívání mše svaté. Papeži leží na srdci, jako jedna z největších priorit, aby účast na eucharistii měla značný přesah do každodenního života. Nabízí zde zamyšlení, zda účast na eucharistii ovlivňuje schopnost být citlivější k potřebám druhých, umění odpouštět a sám přijímat odpuštění.⁹⁴ Katecheze je zakončena tímto pobídnutím:

„Liturgie se může jevit bezchybnou a krásnou z vnějšího hlediska, ale pokud nás nevede k setkání s Ježíšem Kristem, je zde riziko, že nepřinese našemu srdci a našemu životu žádnou

---

⁸⁹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (5.2.2014).

⁹⁰ Italsky: ricevere la Comunione – doslovně: přijmout společenství.

⁹¹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (5.2.2014).

⁹² *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (12.2.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19576>>.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Srov. Tamtéž.

výživu. Kristus však skrze eucharistii chce vstoupit do naší existence a prostoupit ji Svoji milostí, aby v každém křesťanském společenství byla spojitost mezi liturgií a životem.“⁹⁵

3.3.2. Cyklus katechezí papeže Františka o mši svaté (listopad 2017–duben 2018)

V listopadu roku 2017 zahájil papež František při svých pravidelných generálních audiencích cyklus katechezí, které věnoval srdci církve, jímž je liturgie.⁹⁶ Můžeme říct, že tento soubor papežových katechezí je nejobsáhlejší a nejvíce komplexní text papeže Františka, týkající se liturgie.

3.3.2.1. Mše svatá – úvod (8.listopadu 2017)

V první části katechetického cyklu, 8.listopadu 2017, papež František začíná zmínkou o důležitosti eucharistie pro křesťany všech staletí a jako příklad uvádí mnohé svědky víry, kteří pro eucharistii nabídli svůj život v mučednictví.⁹⁷ Je zde papežem uveden smysl následujících katechezí: „Ve svých katechezích bych chtěl dát odpověď na několik důležitých otázek týkajících se eucharistie a mše, abychom znovuobjevili či objevili, jak skrze toto tajemství víry vyzařuje Boží láska.“⁹⁸ Dále papež ve svém úvodu zmiňuje určité nešvary, které pozoruje, a které se týkají roztržitosti a nedostatečného soustředění věřících, ale i kléru, na událost eucharistie. Zejména pak ostře vystupuje proti některým konkrétním záležitostem, jako je používání fotoaparátů a mobilních telefonů během liturgického slavení. Nakonec první části katecheze zmiňuje důležitost vrácení se k základům: „(...) znovuobjevit, co je podstatné, skrze to, čeho se dotýkáme a co vidíme ve slavení svátostí.“⁹⁹

3.3.2.2. Mše jako modlitba (15.listopadu 2017)

V druhé části o týden později se papež věnuje pojetí mše jako modlitby. Papež nejprve definuje modlitbu jako „dialog a osobní rozhovor“¹⁰⁰, a pak následně přichází

---

⁹⁵ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra (12.2.2014).*

⁹⁶ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty otce Radka Tichého).* Přeložil Milan GLASER, přeložil Jana GRUBEROVÁ. Praha. Karmelitánské nakladatelství, 2020. s. 7.

⁹⁷ Srov. Tamtéž. s. 7.

⁹⁸ Tamtéž. s. 8.

⁹⁹ Tamtéž. s. 10.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 15.

k modlitbě jako k „mlčení“¹⁰¹ a v souvislosti s tím opět připomíná důležitost mlčení a usebranosti v souvislosti s přípravou na mši svatou. Dále v textu pracuje s tématy *Božího dětství*, jež má být postoj každého, kdo přichází na liturgii. Má na mysli zejména dva aspekty *dětství*, a to ochota *důvěřovat a svěřovat se* a dispozice *nechat se překvapit*.¹⁰²

3.3.2.3. Mše je památka Kristova velikonočního tajemství (22.listopadu 2017)

V následující katechezi jde papež František k samotné podstatě mše svaté. V samotném úvodu deklaruje: „Mše je památka Kristova velikonočního tajemství. Mše nám umožňuje mít účast na jeho vítězství nad smrtí a hříchem, dává plný smysl našemu životu.“¹⁰³ Následně rozebírá termín *památka* a varuje před špatným pochopením tohoto pojmu, jakožto pouhé vzpomínky. Dále je zde úvaha o Zmrtvýchvstání, které je podle papeže zcela zásadním tématem slavení mše svaté: „Každé slavení eucharistie je paprskem onoho nezapadajícího slunce, kterým je zmrtvýchvstalý Ježíš.“¹⁰⁴ Tajemství Zmrtvýchvstání je neodmyslitelně spjato s utrpením na Kříži: „Jdeme-li na mši, je to totéž jako bychom šli na Kalvárii.“¹⁰⁵

3.3.2.4 Proč jít v neděli na mši? (13.prosince 2017)

Účast na nedělní liturgii se stává tématem čtvrté části katechezí. V této části papež nejprve předkládá určitá biblická východiska a později přechází k popisu současné situace církve ve světě. Tam klade proti sobě dva extrémny: Jednak některé křesťanské komunity, které mají touhu po Eucharistii, ale pro nedostatek vysvěcených služebníků se jí nemohou účastnit každou neděli, ale zároveň ukazuje i druhý problém, týkající se vymizení smyslu pro neděli v některých sekularizovaných společnostech.¹⁰⁶ V závěru této části papež staví do úzkého vztahu účast na mši a lásku k bližnímu. Klade posluchačům na srdce, aby se jejich účast na slavení mše svaté nestala jen splněním církevního příkázání. To podtrhuje následující větou: „Na mši nepřicházíme proto,

---

¹⁰¹ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 16.

¹⁰² Srov. Tamtéž s.17.

¹⁰³ Tamtéž. s. 23.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 24.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 25.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž. s. 30.

abychom Bohu něco dávali, nýbrž abychom od Něho přijímali to, čeho je nám opravdu zapotřebí.“¹⁰⁷

3.3.2.5 Vstupní obřady mše (20. prosince 2017)

V další části katecheze se papež již přesouvá ke konkrétnímu slavení mše svaté, k jejímu vlastnímu průběhu. Tato část pojednává o prvních částech vstupních obřadů. Papež zde velmi lehkou katechetickou formou popisuje gesta a symboly vstupních obřadů, přičemž hojně cituje Všeobecné pokyny k Římskému misálu.¹⁰⁸ Více se však pozastavuje nad gestem znamení kříže a zde se papež obrací na rodiče, aby své děti vedli k dobrému a uvědomělému konání tohoto gesta a aby vysvětlovali svým dětem, „že tím jsou jakoby pod ochranou Ježíšova kříže.“¹⁰⁹ Pozornost pak obrací k pozdravu předsedajícího: „Pán s vámi.“ A tento a další podobná oslovení lidu komentuje takto: „Je navázán dialog. Jsme na začátku mše a máme přemýšlet o významu všech těchto gest a slov.“¹¹⁰ Papež používá pojem „symfonie“, aby ukázal, co působí Duch v zúčastněných: „Zahajujeme jakousi ‚symfonii‘, v níž zaznějí rozmanité tóny hlasů, včetně chvil ztišení, ve snaze vytvořit ‚souzvuk‘ všech účastníků, tj. uznat, že jsme proniknutí jedním Duchem s tímž cílem.“¹¹¹

3.3.2.6 Úkon kajícnosti (3.ledna 2018)

Po pozdravu lidu následuje úkon kajícnosti, kterému se papež věnuje v další části své katecheze. „Jeho střízlivý charakter napomáhá k získání patřičného postoje pro důstojné slavení svatých tajemství – tím, že uznáme před Bohem a bratry a sestrami své hříchy, svou hříšnost.“¹¹² Jako příklad vnitřního postoje zde klade celníka z podobenství o farizeovi a celníkovi.¹¹³ Papež dále mluví o gestu *bití v prsa*, které má účel připomenutí vlastních a nikoliv cizích vin. V následujícím textu pak konstatuje

---

¹⁰⁷ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 31.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž. s. 35.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 37.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž. s. 43.

¹¹³ Srov. Tamtéž.

variabilitu forem úkonu kajícnosti a opět se vrací k biblickým východiskům kajícnosti, přičemž jmenuje postavu krále Davida, apoštola Petra, Zachea a samaršskou ženu.¹¹⁴

3.3.2.7 Gloria a vstupní modlitba (10.ledna 2018)

Když papež ve svém dalším dílu katecheze komentuje poslední část vstupních obřadů, zastavuje se u starobylého a úctyhodného hymnu *Gloria*, po němž následuje *vstupní modlitba*. Papež František zdůrazňuje někdy opomíjené ticho po výzvě kněze „Modleme se.“ Při vysvětlování významu cituje Všeobecné pokyny k římskému misálu.¹¹⁵ Komentuje to těmito slovy: „Mlčení před vstupní modlitbou tedy napomáhá k usebrání a přemýšlení o tom, proč tam jsme. Proto je důležité naslouchat vlastnímu nitru, abychom je pak otevřeli Pánu.“¹¹⁶ Zazní zde výslovné doporučení kněžím, aby tuto chvíli mlčení dodržovali.¹¹⁷ Dále je zde řeč o postoji modlitby (stání s rozepjatýma rukama) a papež připomíná starobylost tohoto gesta, sahající až do prvního století.¹¹⁸ V souvislosti se vstupní modlitbou dává podnět k rozjímání nad liturgickými texty v čase mimo mši a vyslovuje přání, „aby se liturgie pro nás všechny stala pravou školou modlitby.“¹¹⁹

3.3.2.8. Bohoslužba slova – dialog mezi Bohem a jeho lidem (31.ledna 2018)

Papež ve svých katechezích o mši svaté postupuje k bohoslužbě slova a vysvětluje, že se jedná o konstitutivní část liturgie, jelikož účelem shromáždění je právě naslouchat Bohu.¹²⁰ „Jde o zkušenost“, říká papež, „kterou získáváme přímo a nikoli z druhé ruky.“¹²¹ Cituje zde následující text ze Sacrosanctum concilium: „Když se v církvi čte Písmo svaté, Bůh sám mluví ke svému lidu a Kristus, přítomný svým slovem, hlásá radostnou zvěst.“¹²² A dále vysvětluje, k čemu v bohoslužbě slova dochází: „Biblický text přestává být něčím pouze napsaným a stává se živým slovem, které pronáší sám Bůh tady a teď. Skrze lektora nás oslovuje Bůh a dovolává se nás, kteří s vírou

---

¹¹⁴ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 45.

¹¹⁵ Srov. Všeobecné pokyny k římskému misálu 45, 53, 54.

¹¹⁶ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 50.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 51.

¹²⁰ Srov. Tamtéž. s. 55.

¹²¹ Tamtéž. s. 55.

¹²² SC 7.

nasloucháme.“¹²³ Papež potom hovoří o chápání bohoslužby slova jakožto „prostřeného stolu, který prostírá Pán, aby sytil náš duchovní život.“¹²⁴ A opět se zde odvolává na koncilní dokumenty a mluví o bohatství Písma, které se otevírá během bohoslužby slova. Papeži záleží na tom, aby čtení Božího slova v liturgii bylo na vysoké úrovni, aby se četli přesně předepsané perikopy a také klade přísné nároky na výběr lektorů. To celé má směřovat k tomu, aby bohoslužba slova vedla k rozjímání.¹²⁵ Tento úvod katecheze o bohoslužbě slova končí povzbuzením z listu apoštola Jakuba o uvádění slova ve skutek.¹²⁶

3.3.2.9. Bohoslužba slova – evangelium a homilie (7.února 2018)

V následující části katecheze papež hovoří o evangeliu, které „je světlem, které umožňuje chápat smysl předcházejících biblických textů jak starého, tak nového zákona.“¹²⁷ Poté připomíná zvláštní poctu, která odlišuje evangelium od ostatních čtení a vyjmenovává jednotlivé prvky liturgické úcty (políbení knihy, rozžaté svíce). Papež též připomíná, že „ve mši tedy nečteme evangelium proto - což je třeba zdůraznit - abychom věděli, jak se věci seběhly, nýbrž abychom si uvědomili, co učinil a řekl Ježíš, jehož slovo je živé a proniká do mého srdce.“¹²⁸ Potom přechází k tématu homilie, kterou Druhý vatikánský koncil vřele doporučuje jakožto součást bohoslužby¹²⁹ a uvádí diferenci mezi homilií a příležitostní promluvou, katechezí či konferencí.¹³⁰ Toto již papež připomněl v apoštolské exhortaci *Evangelii gaudium*, kde píše, že „homilie navazuje na dialog, který Pán se svým lidem již zahájil.“¹³¹ Tuto část poté doplňuje několika praktickými doporučeními ohledně kázání, zejména pak ohledně délky a srozumitelnosti.¹³²

---

¹²³ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 55.

¹²⁴ Tamtéž. s. 56.

¹²⁵ Srov. Tamtéž. s. 57.

¹²⁶ Srov. Jak. 1,22

¹²⁷ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 61.

¹²⁸ Tamtéž. s. 61. - 62.

¹²⁹ Srov. SC 52.

¹³⁰ Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 62.

¹³¹ EG 137.

¹³² Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 63.

3.3.2.10. Bohoslužba slova – vyznání víry a přímluvy (14.února 2018)

Poslední částí bohoslužby slova se papež zabývá v další části cyklu katechezí. Nejprve zde papež mluví o „právu Božího lidu v hojnosti dostávat z duchovního pokladu Božího slova.“¹³³ Zdůrazňuje slovo *právo*, a apeluje na vysvěcené služebníky, aby toto *právo* věřících vždy zodpovědně dodržovali, aby tak Boží slovo mohlo měnit srdce všech účastníků.¹³⁴ Několik následujících slov věnuje papež chvíli ticha po kázání, a pak přechází k tématu vyznání víry, které je odpovědí víry na to, co bylo společně vyslechnuto v předchozích částech, tedy ve čtení Božího slova.¹³⁵ Ukazuje se podstatná spojitost, mezi *slyšením* a *vírou*.¹³⁶ „Symbol víry pojí eucharistii s křtem, přijatém ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého, a připomíná, že svátosti lze pochopit ve světle víry církve.“¹³⁷ Dále papež hovoří o přímluvách či modlitbě věřících, která se týká potřeb církve a světa a vyzdvihuje téma všeobecného kněžství všech věřících.¹³⁸ Nakonec uvádí rozjímání o prosbě k Bohu jako takové, a činí tak na základě biblických východisek, zvláště pak z verše Jan 15,7: „Zůstanete-li ve mně a zůstanou-li má slova ve vás, prostě, oč chcete, a stane se vám“. Nakonec ukazuje, co znamená ono *dostávání* od Boha.¹³⁹

3.3.2.11. Bohoslužba oběti – příprava darů (28.února 2018)

Nyní papež přechází k druhé konstitutivní části mše, kterou je eucharistická liturgie. Nejprve mluví o oltáři a říká: „Prvním oltářem byl totiž kříž, a když přistupujeme k oltáři sloužit mši, pamatujeme na oltář kříže, kde byla přinesena první oběť.“¹⁴⁰ V této části katecheze papež převážně cituje Všeobecné pokyny k Římskému misálu a na základě některých textů z knihy Obřadů svčení biskupů, kněží a jáhnů, objasňuje podstatné prvky eucharistické oběti.¹⁴¹ Znovu se vrací k tématu oltáře a konstatuje: „Středem mše je oltář a oltářem je Kristus. Stále je třeba hledět na oltář, který je středem mše.“¹⁴² Na tomto místě papež František povzbuzuje, aby si věřící byli vědomi

---

¹³³ Úvod k mešnímu lekcionáři 45.

¹³⁴ Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 67.

¹³⁵ Srov. Tamtéž.

¹³⁶ Srov. Řím 10,17.

¹³⁷ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 68.

¹³⁸ Srov. Tamtéž.

¹³⁹ Srov. Tamtéž. s. 69.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 73.

¹⁴¹ Srov. Tamtéž. s. 74.

¹⁴² Tamtéž. s. 74.

toho, že „v tomto okamžiku se spojují jejich životy, chvály, utrpení, modlitba a práce s Kristovou chválou a modlitbou, utrpením, prací a obětí a získávají novou hodnotu.“¹⁴³ A v závěru zde papež hovoří o „spiritualitě sebedarování, které nás učí tato část mše, ať osvěcuje naše dny, vztahy s druhými, naše jednání i trápení, která nás potkají, a pomáhá nám budovat pozemskou obec ve světle evangelia.“¹⁴⁴

3.3.2.12. Bohoslužba oběti – eucharistická modlitba (7.března 2018)

Následující část cyklu katechezí je věnována eucharistické modlitbě. Hlavní myšlenky této promluvy se týkají mystéria spojení a společenství Krista a jeho lidu. Papež říká, že v eucharistické modlitbě „církev vyjadřuje to, co koná, když slaví eucharistii, a také důvod jejího slavení, kterým je reálně zpřítomnit společenství s Kristem v posvěceném chlebu a víně.“¹⁴⁵ Papež podmiňuje toto spojení shromážděných věřících užíváním jazyka, kterému věřící rozumějí.¹⁴⁶ Dále zde vyjmenovává jednotlivé části eucharistické modlitby počínaje prefací. Když mluví o konsekraci chleba a vína, používá následující citaci katechismu:

„Vzýváme Ducha svatého, aby přišel a aby v chlebě a víně byl Ježíš. Působení Ducha svatého a účinnost vlastních Ježíšových slov, pronášených knězem, reálně zpřítomňují Ježíšovo tělo a krev pod způsoby chleba a vína a jeho oběť, přinesenou na kříži jednou provždy.“¹⁴⁷

Spojení církve, církve která se modlí a Krista je „milostí a plodem svatého přijímání“, připomíná papež.¹⁴⁸ Dále papež rozvádí myšlenku o společenství církve a vysvětluje, proč se v eucharistické modlitbě zmiňují jména papeže, biskupů a také všichni členové církve, živí i zesnulí a „na nikoho se nezapomíná.“¹⁴⁹ Na závěr této části papež hovoří o praxi mešního stipendia a na základě svých pastoračních zkušeností nabádá věřící, aby dar místnímu společenství, případně knězi, nebrali jako kupování mše.¹⁵⁰ To celé pak uzavírá povzbuzením, aby mše svatá učila každého jednotlivce ze svého života „postupně činit eucharistii“, to je díkuvzdání.¹⁵¹

---

¹⁴³ KKC 1368.

¹⁴⁴ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 75.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž. s. 80.

¹⁴⁷ KKC 1375.

¹⁴⁸ Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.81.

¹⁴⁹ Srov. Tamtéž. s. 82.

¹⁵⁰ Srov. Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

3.3.2.13 Bohoslužba oběti – Otčenáš a lámání chleba (14.března 2018)

V dalším oddíle papež František uvádí delší meditaci o modlitbě Páně, kterou začínají obřady přijímání. Uvádí zde naprostou jedinečnost této modlitby, kterou církev recituje třikrát denně (kromě mše, také v ranních a večerních chválách) a vyzdvihuje téma Božeho otcovství a náš status Božích dětí.¹⁵² Pojem „chléb vezdejší“ zde papež vysvětluje v úzkém sepjetí s *chlebem eucharistickým*, a prosbu o odpuštění vin směřuje především k aktivní snaze odpouštět ostatním. Jednu z následujících proseb – „Dej našim dnům svůj mír“ – spojuje papež s následujícím pozdravením pokoje, které je konkrétním gestem, vyjadřujícím církevní společenství a vzájemnou lásku před přijetím svátosti.¹⁵³ V úkonu lámání chleba vidí především „zjevující gesto, které po vzkříšení umožnilo učedníkům, aby Ježíše rozpoznali.“¹⁵⁴

3.3.2.14. Bohoslužba oběti – obřad svatého přijímání (21.března 2018)

V předposlední části cyklu katechezí o mši svaté, mluví papež František o svatém přijímání. Nejprve poukazuje na diferencii mezi „svátostným přijímáním“ a „duchovním přijímáním.“¹⁵⁵ Dále rozebírá výzvu kněze: „Hle Beránek Boží, ten, který na sebe vzal hříchy světa.“ Říká: „Toto zvolání nás povolává k zakoušení niterného společenství s Kristem, zdrojem radosti a svatosti.“¹⁵⁶ Cituje svatého Ambrože: „Já, který hřeším, musím stále užívat léku.“¹⁵⁷ Tímto chce ukázat na terapeutický ráz svatého přijímání. Následně je zde papežem rozebrán samotný akt přijímání, „při kterém kráčíme v procesí k oltáři, abychom přistoupili k svatému přijímání, ve skutečnosti nám jde Kristus naproti, aby nás k sobě připodobnil.“¹⁵⁸

V pasáži o účincích svatého přijímání vyzdvihuje ono přetváření se v Krista, v živou Eucharistii.¹⁵⁹ S pozoruhodnou naléhavostí zde papež cituje Všeobecné pokyny k Římskému misálu a připomíná, „aby věřící přijímali Pánovo tělo z hostií proměněných v téže mši.“¹⁶⁰ Zároveň povzbuzuje k přijímání pod obojí způsobou, aby

---

¹⁵² Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 87.

¹⁵³ Srov. Tamtéž. s. 89.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Srov. Tamtéž. s. 93.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 93.

¹⁵⁷ sv. Ambrož: *De sacramentis* 4,28.

¹⁵⁸ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 94.

¹⁵⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁶⁰ Všeobecné pokyny k Římskému misálu 85.

se lépe vyjádřilo znamení eucharistické hostiny.¹⁶¹ Zmiňuje též různé možnosti přijímání (vestoje, vkleče, na ruku, do úst), ale ani v nejmenším nevyjadřuje své osobní preference, ohledně těchto forem.¹⁶² Nezapomíná opět zmínit důležitost ticha, v tomto případě ticha po svatém přijímání. Celou katechezi pak zakončuje povzbuzením k vydávání plodů přijímání Eucharistie, kterými má být dobré skutky a skutečný křesťanský život.¹⁶³

3.3.2.15. Závěrečné obřady mše (4.dubna 2018)

Závěrečná část katechetického cyklu završuje a shrnuje některé podstatné body. Papež hovoří o konci obřadu mše, ale připomíná, že jde spíše vlastně o začátek, „začátek vydávání křesťanského svědectví.“¹⁶⁴ Nachází se zde pobídnutí, aby účast na mši byla impulsem k přinášení pokoje a požehnání do všedního konání v prostředích, kde se křesťané nachází. Používá zde silnou výzvu v souvislosti s důsledkem slavení eucharistie a totiž „stávání se eucharistickými muži a ženami.“¹⁶⁵ Na základě dobré znalosti reality, zde papež František varuje například před „prázdným tlacháním“ ihned po východu z prostoru kostela a následně ještě jednou rozvíjí úzkou spojitost mezi účastí na mši a životem každodennosti.¹⁶⁶ Další text se týká Eucharistie uchovávané ve svatostánku, z důvodu možnosti donést ji nemocným a taktéž k možnosti tiché adorace.¹⁶⁷ Na závěr se papež ještě jednou vrací k tématu mše, jako důležitého impulsu pro každodenní život a konstatuje, že nás „účast na eucharistii zavazuje ve vztahu k druhým, zejména chudým a učí nás přecházet od Těla Kristova k tělu bratrů a sester, ve kterých nás Kristus očekává, abychom jej poznali, obsloužili, ctili a milovali.“¹⁶⁸

3.3.3. Katecheze papeže Františka o křtu (11.dubna 2018–16.května 2018)

Ve výše uvedeném období se papež František věnoval v týdenních intervalech katechezím na téma Křtu, čímž plynule navázal na předcházející cyklus katechezí o mši svaté. V úvodní katechezi papež hovoří o důležitosti a významu křtu jako takového a se

---

¹⁶¹ Srov. Všeobecné pokyny k Římskému misálu. 281-282.

¹⁶² Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 95.

¹⁶³ Srov. Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 99.

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 100.

¹⁶⁶ Srov. Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 100. – 101.

¹⁶⁸ Tamtéž. 101.

zvláštní pozorností se věnuje křtu malých dětí. Tato katecheze je zakončena konstatováním, že „křestní sliby, které každoročně obnovujeme při Velikonoční vigílii, je nutné každý den oživovat, aby ten, kdo křest obdržel, byl stále *kristifikován*.“¹⁶⁹ V další části cyklu se papež pozastavuje nad některými konkrétními prvky křestních obřadů a jako první se věnuje *jménu*. Uvádí, že na samotném začátku křestních obřadů je vyslovena otázka po jménu kandidáta.¹⁷⁰ „Když se představujeme, řekneme nejprve svoje jméno, abychom vyšli z anonymity,“ ukazuje papež a následně poznamenává: „Bůh dává každému jméno, protože nás má rád jednotlivě, v konkrétnosti našich životů.“¹⁷¹ Papež zde zasazuje citát z úvodu ke křestním obřadům: „Křest je tedy především svátostí víry, kterou člověk odpovídá na Kristovo evangelium.“¹⁷² S tím úzce souvisí i vzbuzení a oživení víry, mimo jiné prostřednictvím naslouchání Božímu slovu při samotném slavení křtu.¹⁷³ Papež dále zůstává u úvodních obřadů bohoslužby křtu a mluví o označení znamením kříže a vybízí rodiče, aby v rámci následné rodinné formace s pečlivostí učili své děti toto znamení řádně a uvědoměle konat, jako připomínku toho, k čemu došlo ve křtu.¹⁷⁴ Zvláštní důraz klade papež na znamení kříže i v dalším prostoru katecheze, a říká: „Křesťany se stáváme do té míry, v jaké se do nás vtiskne kříž, jakožto velikonoční znamení a zviditelní se také navenek křesťanský postoj k životu.“¹⁷⁵ Je zde opět vidět, jak papež František důsledně propojuje jakékoliv liturgické gesto a symbol s každodenním praktickým životem. Na závěr této části katecheze o křtu se ještě krátce dotýká gestu znamení kříže a doporučuje jej činit hojně i mimo liturgii a liturgický prostor, zvláště v zvláštních životních situacích, k čemuž má dopomoci i například domácí nádobka se svěcenou vodou.¹⁷⁶

O týden později papež v katechezi navazuje na úvodní obřady křtu a vysvětluje jeho další části, tentokrát průvod ke křtitelnici. Nejprve ukazuje eklesiální rozměr tohoto gesta: „Ke křtitelnici nikdy nepřicházíme sami, nýbrž nás doprovází modlitba celé církve, jak připomínají litanie ke všem svatým, které předcházejí modlitbě exorcismu

---

¹⁶⁹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (11.4.2014) [2021-10-20]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27477>>.

¹⁷⁰ Srov. *Křestní obřady: křest malých dětí*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020. 45.

¹⁷¹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (18.4.2014) [2021-10-20]. <www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27515>.

¹⁷² Křestní obřady, Všeobecný úvod 3.

¹⁷³ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (18.4.2014).

¹⁷⁴ Srov. Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Srov. Tamtéž.

a pomazání olejem katechumenů.“¹⁷⁷ Téma pomazání je obsahem dalších papežových slov, v nichž rozvádí smysl symbolu pomazání a to jak z hlediska historického, tak teologického.¹⁷⁸ Zde papež varuje proti nesprávnému a chybnému pojetí křtu: „Křest není jakési kouzelné zařikávání, nýbrž dar Ducha svatého, který jeho příjemce uschopňuje k boji proti duchu zla, na základě víry, že Bůh poslal na svět vlastního syna, aby zničil moc ducha zla a vyvedl člověka z temnot do svého podivuhodného světla.“¹⁷⁹ Papež se v další části katecheze věnuje hlavním obřadům, které se konají u křtelnice. Nejprve uvažuje o vodě. Po krátké charakteristice vody jako takové a jejího přirozeného symbolismu, zde cituje svatého Ambrože a jeho katechezi k nově pokřtěným: „Vodu jsi viděl, ale ne každá voda uzdravuje, nýbrž taková, která má Kristovu milost. Voda je činná, ale Duch svatý působí.“¹⁸⁰ Poté jsou zde hojně citovány texty z liturgických knih, zejména z křestních obřadů, v nichž je brán zvláštní zřetel na dějiny spásy, načež papež přechází uvažování nad úkonem posvěcení vody, po kterém následuje zřeknutí se Satana a vyznání víry. Papež k tomu dodává: „Buď jsi zadobře s Bohem nebo jsi zadobře s ďáblem. Zřeknutí se zlého a vyznání víry jdou tedy pospolu. Je třeba spálit za sebou mosty, obrátit se k nim zády, aby bylo možné vydat se novou Cestou, kterou je Kristus.“¹⁸¹

Přichází ústřední úkon bohoslužby křtu, kterému papež věnuje předposlední část katechetického cyklu, totiž vlastní obřad křtu. Tento oddíl zahajuje silnou a výstižnou větou: „Křtelnice je místem, kde se uskutečňuje Kristova Pascha!“¹⁸² Zmiňuje zde mnohá přirovnání, která mají svůj původ až v nestarších dobách církve, v dílech Cyrila Jeruzalémského, jako je například přirovnání křtelnice ke hrobu nebo k mateřskému lůnu.¹⁸³ Zvláště pak upozorňuje na slova připisovaná Sixtu III., a která jsou vytesána ve starověkém římském baptisteriu na Lateránu: „*Virgineo fetu genitrix Ecclesia natos, quos spirante Deo concipit amne parit. Caelorum regnum sperate hoc fonte renati.*“¹⁸⁴ Několik následujících slov je věnováno úkonu pomazání křížmem, které

---

¹⁷⁷ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (25.4.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27546>>.

¹⁷⁸ Srov. Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Svatý Ambrož, *De sacramentis* 15.

¹⁸¹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (2.5.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27581>>.

¹⁸² *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (9.5.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27620>>.

¹⁸³ Srov. Tamtéž.

¹⁸⁴ Překlad: „Matka církev panensky rodí skrze vodu děti, jež počala působením Boha. Doufejte v nebeské království vy, kdo jste zde byli znovu zrozeni.“

vyjadřuje královské kněžství pokřtěného a jeho propojení k Božímu lidu.¹⁸⁵ Papež doplňuje, že křesťanské povolání je „žít ve spojení s Kristem ve svaté církvi a mít účast na témže posvěcení, plnit totéž misijní poslání v tomto světě a přinášet trvalé plody.“¹⁸⁶

V závěrečné katechezi papež pojednává o tom, co znamená „obléci se v Krista“ a připomíná starobylou praxi církve, oblékat nově pokřtěné do nových bílých šatů, což je gesto, které „hlásá proměnění božskou slávou.“¹⁸⁷ Ohledně úkonu zapálení svíce je zde papež podtrhuje slovo „osvícení“, které je v kontextu křtu používáno již od prvních staletí.¹⁸⁸ Slavení křtu končí modlitbou Páně, která nejvíce odráží ono „Boží dětství“, a která je Božím dětem vlastní.¹⁸⁹

3.3.4. Katecheze papeže Františka o biřmování (23.května 2018 a 30.května 2018)

V období slavnosti Letnic roku 2018 se papež v rámci dvou pravidelných generálních audiencí věnoval katechezi o slavení svátosti biřmování. Nejprve zde vybízí k „reflexi nad svědectvím, které v pokřtěných vzbuzuje Duch, když uvádí jejich život do pohybu a otevírá jej dobru druhých“¹⁹⁰ Následně se snaží poukázat na linii Ducha v životě Ježíšově a ve zkušenosti prvotní církve, což završuje popisem a shrnutím udělování této svátosti: „Biskup při udělování pomazání říká: ‚Přijmi pečeť daru Ducha svatého.‘ Je to obrovský dar, který je v našem srdci, v naší duši a vede nás životem, abychom se stali dobrou solí a dobrým světlem pro lidi.“¹⁹¹

V druhé části katecheze se papež František již konkrétněji dotýká samotného obřadu biřmování a nejprve rozvádí „vnitřní souvislosti této svátosti s celým zasvěcením do křesťanství“¹⁹² Hovoří zde o významu obnovení křestních slibů, které předchází tomu, než je udělena samotná svátost. Tento obřad papež ve své katechezi podrobně popisuje a cituje vybrané novozákonní texty týkající se Ducha svatého.¹⁹³ Vysvětluje význam tiché modlitby biskupa se vztaženýma rukama a následně vysvětluje původ a význam používání posvátného oleje křížma: „Tento olej – křížmo – je terapeutická i kosmetická

---

¹⁸⁵ Srov. *Křestní obřady* 56.

¹⁸⁶ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (9.5.2014).

¹⁸⁷ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (16.5.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27658>>.

¹⁸⁸ Srov. Tamtéž.

¹⁸⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁹⁰ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (23.5.2014) [2021-10-20]. <www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27704>.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² SC 71.

¹⁹³ Srov. *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (30.5.2014) [2021-10-20]. <www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27742>.

látka, která vsáknutím do těla hojí rány a provoní údy. Pro tyto svoje vlastnosti byl přijat biblickou a liturgickou symbolikou jako výraz působení Ducha svatého, který posvěcuje a proniká pokřtěného a zdobí jej charismaty.“¹⁹⁴ Jako důsledek tohoto pomazání uvádí papež také následující: „Biřmovanec, který je vonným olejem pomazán na čele křížem, přijímá nesmazatelný duchovní otisk, ‚charakter‘, který jej dokonale připodobňuje Kristu a uděluje milost šířit mezi lidmi Jeho životodárnou vůni.“¹⁹⁵ Nakonec připojuje povzbuzení, aby tento dar se stal tím, co bude vést k tomu, že biřmovaný křesťan bude „odrážet Ježíše Krista v dnešním světě.“¹⁹⁶

3.3.5. Katecheze papeže Františka na téma Modlitba v liturgii (3.února 2021)

Na začátku února roku 2021, přednesl papež při generální audienci, která se uskutečnila v knihovně Apoštolského paláce, katechezi, která je sice stručná, leč velmi hluboká a obsahově bohatá. Nejprve zde papež pojmenovává určité pokušení, které se týká „praktikování křesťanství založeného na pocitech, které nepřiznává veřejným liturgickým obřadům jejich duchovní důležitost.“¹⁹⁷ Podle papeže za tímto postojem stojí určitý sklon „nárokovat si domnělou vyšší vytríbenost religiozity, která by nezávisela na vnějších obřadech, považovaných za zbytečnou či škodlivou přítěž.“¹⁹⁸ Zároveň zde uvádí skutečnost, že v historii církve vznikaly určité formy spirituality, které příliš nekorespondovaly s liturgickým životem, a mnozí věřící i přes svou pravidelnou účast na liturgických úkonech měli zdroj spirituality spíše v určité alternativní devocionalitě.¹⁹⁹ Následně je zde zmiňována konstituce Sacrosanctum Concilium druhého Vatikánského koncilu, která podle papeže tvoří předěl v tomto vývoji. Je tomu zejména proto, že koncil „zdůrazňuje důležitost božské liturgie v životě křesťanů“ a to má vést k vnímání, že „Ježíš Kristus není idea či pocit, nýbrž živá osoba, a jeho tajemství je historickou událostí.“²⁰⁰ Zásadní věc, kterou zde papež učí, je důležitost inkarnačního aspektu v celém křesťanském životě, a to těmito slovy: „V křesťanském životě nelze odhlédnout od tělesné a hmotné sféry, protože v Ježíši

---

¹⁹⁴ Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra (30.5.2014).

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ FRANTIŠEK. *Gaudete et Exultate*. (Apoštolská exhortace o povolání ke svatosti v současném světě. Praha: Paulínky, 2018. 23.

¹⁹⁷ Církev.cz. *Papež František: Liturgie a modlitba nás spojují s Kristem*. (3.2.2021) [2021-10-20].

<<https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/210203papez-frantisek-liturgie-a-modlitba-nas-spojui-s-kristem>>.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Srov. Tamtéž.

²⁰⁰ Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra (16.5.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27658>>.

Kristu se právě tato oblast stala cestou ke spáse.“²⁰¹ To papež říká proto, aby také ukázal důležitost a význam zapojení fyzického těla do modlitby.²⁰²

Následně zde uvádí několik citátů z katechismu katolické církve a ukazuje, že „liturgie není spontánní modlitbou, nýbrž něco více a mnohem původnějšího.“²⁰³ Důležité pojmy, které zde papež předkládá jako definici liturgie, je: „Udalost, dění, přítomnost, setkání.“²⁰⁴ To podtrhuje významnými slovy, že „křesťanství bez liturgie je křesťanství bez Krista.“²⁰⁵ V další části katecheze se papež zaměřuje na aktivní účast věřících na liturgii, která nemá být vnímána jako „poslouchání mše“ nýbrž skutečným slavením, jehož protagonistou je Kristus.²⁰⁶ Podobně jako v mnoha dalších katechezích a promluvách papeže Františka je na závěr zmíněna úzká souvislost mezi liturgickým životem a životem všedních dní: „Život je povolán k tomu, aby se stával bohoslužbou, avšak to se nemůže stát bez modlitby, zejména modlitby liturgické.“²⁰⁷

3.4. Encykliky, exhortace, apoštolské listy

3.4.1 Téma liturgie v Apoštolské exhortaci Evangelii Gaudium

V Apoštolské exhortaci papeže Františka o hlásání Evangelia v dnešním světě, která vyšla v roce 2013 a která má převážně pastoračně-misijní ráz, se nachází i několik zajímavých pasáží, dotýkajících se liturgie. Hned v první kapitole, kde se pojednává o procesu misijní proměny církve, papež František píše, že ono evangelizující společenství nakonec vždy umí „slavit“.²⁰⁸ Představuje tedy křesťanské společenství jako to, které především slaví. Dále vystihuje spojitost mezi evangelizací a liturgií, když píše:

„Radostná evangelizace se projevuje krásou v liturgii uprostřed každodenního úsilí o to, aby se šířilo dobro. Církev evangelizuje – a evangelizuje sebe samu – skrze krásu liturgie, která je též oslavou evangelizačního působení a zdrojem nového povzbuzení k sebedarování.“²⁰⁹

---

²⁰¹ *Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra (16.5.2014).*

²⁰² Srov. Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Srov. Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Srov. EG 24.

²⁰⁹ Tamtéž.

Obsáhlejší kapitola exhortace je věnována liturgické homilii. Papež konstatuje, že „v souvislosti s touto službou se ozývají mnohé stížnosti, před nimiž není možné uhýbat.“²¹⁰ František zde odvážně píše, že „homilie je prubířským kamenem hodnocení, jak blízko je pastýř svému lidu a jak se s ním setkává.“²¹¹ Dále se text exhortace zabývá liturgickým kontextem liturgie a definuje liturgickou homilii ne jako rozjímání a katechezi, ale jako spíše „dialog mezi Bohem a jeho lidem, dialog, v němž se zvěstují divy spásy a stále se obnovují požadavky Úmluvy.“²¹² Jako důvod, proč má homilie zvláštní hodnotu v rámci liturgického slavení, ukazuje její vyplývání z eucharistického kontextu, totiž že „tento dialog mezi Bohem a jeho lidem se uskutečňuje před svátostným přijímáním.“²¹³ V následujících řádcích exhortace, směřují papežova slova k formální stránce homilie, kdy varuje před pojetím liturgické homilie jako zábavné podívané či mediálního vystoupení.²¹⁴ Vysvětluje, že se jedná o osobitý žánr a varuje před přílišným prodlužováním homilie a spíše upřednostňuje její krátkost. To zdůvodňuje požadavkem, aby „Pán zazářil více než jeho služebník.“²¹⁵

3.4.3. Encyklika o péči o společný domov – *Laudato si'*

Klíčovým tématem této encykliky papeže Františka je otázka: „Jaký svět chceme zanechat těm, kteří přijdou po nás, dětem, které právě vyrůstají?“ Papež upozorňuje, že se musíme ptát, co je smyslem života na zemi, jaké jsou hodnoty a základy společenského života, co je cílem naší práce a veškerého našeho úsilí. Celá encyklika je významným příspěvkem k dosavadní sociální nauce církve. I přesto, že se jedná o encykliku primárně sociální, je zde několik článků, významným způsobem týkajících se tématu liturgie. V článku 135 papež hovoří o svátostných znameních jako o privilegovaném způsobu, jak je příroda přijata Bohem a proměněna na prostředek nadpřirozeného života.²¹⁶ Jsou zde uvedeny příklady:

„Skrze bohoslužbu jsme zváni objímat svět na jiné úrovni. Voda, olej, oheň a barvy jsou přijímány s veškerou jejich symbolickou silou a přivtěleny do chvály. Žehnající ruka je nástrojem Boží lásky a odrazem blízkosti Krista, který nás přišel doprovázet na životní pouti.

²¹⁰ EG 135.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini: o svěcení dne Páně: apoštolský list Jana Pavla II. ze dne 31. května 1998*. 2. vyd. Praha: Katolický týdeník, 2000.

²¹³ EG 137.

²¹⁴ Srov. EG 138.

²¹⁵ EG 138.

²¹⁶ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*. (Encyklika o péči o společný domov z 24. května 2015). Praha: Paulínky, 2015. 235.

Voda stékající po těle křtěného dítěte je znamením nového života. Když se chceme setkat s Bohem, neunikáme ze světa ani nepopíráme přirozenost.²¹⁷

Na to papež navazuje opět zmínkou o východní liturgii a oceňuje především krásu, která je na Východě jedním ze jmen, jimiž je nejčastěji označována božská harmonie a vzor proměněného lidstva. Jako příklad, kde se toto ukazuje nejzřetelněji, jmenuje jednotlivé aspekty, vypovídající o této skutečnosti, v kontextu východní liturgie: Architektura chrámu, zvuky, barvy, světla a vůně.²¹⁸ V dalším článku se pak zaměřuje na eucharistii, v níž stvoření dochází svého největšího povýšení.²¹⁹ Rozměr eucharistie, který zde papeže nejvíce zajímá, je rozměr kosmický. Je sympatické, jak celkem obšírné věty teologického rázu, zde papež uvádí velmi prostým a srozumitelným jazykem pro každého čtenáře encykliky. Když například mluví o kosmickém rozměru eucharistie, říká: „I když se slaví na malém oltáři vesnického kostela, eucharistie se vždy slaví v jistém smyslu na oltáři světa.“²²⁰ V závěru článku je opět apel, aby se Eucharistie „stala pramenem světla a zdrojem motivace v naší starosti o životní prostředí a vede nás k tomu, abychom byli ochránci všeho stvoření.“²²¹ Tím je téma eucharistie konkrétněji vsazeno do kontextu celé encykliky. Poslední zmínka v tomto významném dokumentu, která se alespoň okrajově týká liturgie, hovoří o významu účasti na nedělní eucharistii. Je zde zároveň rozvíjeno obecné téma neděle, jako dne odpočinku, ve všech jeho vrstvách. Jako v předchozím článku, i zde Papež staví do souvislosti účast na eucharistii a povzbuzení k péči o přírodu a o chudé.²²²

3.4.4. Apoštolský list motu proprio Svatého otce Františka „Magnum principium“

V září roku 2017 vydal papež František apoštolský list motu proprio, který se týká kompetencí v otázce revidování překladů liturgických textů. Přichází se změnou znění kánonu 838 CIC. Na základě rozhodnutí papeže Františka se upravuje vztah mezi Apoštolským stolicem a národními biskupskými konferencemi v otázce schvalování překladů liturgických textů. Apoštolský stolec si tímto vyhrazuje *confirmatio* – potvrzení a nikoli *recognitio* – přezkoumání, jak tomu bylo doposud. „Apoštolský stolec tedy napříště nebude provádět revizi překladů, jako tomu bylo dříve, ale pouze udělí

---

²¹⁷ LS 235.

²¹⁸ Srov. LS 235.

²¹⁹ Srov. LS 236.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ LS 236.

²²² Srov. LS 237.

schválení za předpokladu, že biskupské konference věrnost překladu samy ověří.²²³ Tento apoštolský list navazuje a doplňuje vývoj odpovědi na výzvu II. Vatikánského koncilu: „Aby bylo liturgické modlitbě, přizpůsobené chápání lidu, možné rozumět.“²²⁴ Z této výzvy plyne požadavek který byl svěřen biskupům: „Zavést do liturgie vernakulární jazyk a opatřit a schválit překlady liturgických knih.“²²⁵ Papež zde říká, že „věrnost nelze vždycky posuzovat na základě jednotlivých slov, ale spíš v kontextu na základě celého komunikačního aktu (...) a každý překlad liturgických textů mý být v souladu se zdravou naukou.“²²⁶

3.4.2 Posynodální apoštolská exhortace *Querida Amazonia*

V roce 2019 proběhla synoda o Amazonii a v jejím výstupu, totiž v posynodální exhortaci se španělským názvem *Querida Amazonia*, kterou podepsal papež František 2. února 2020, se nacházejí pasáže, týkající se liturgie. Předně se v těchto pasážích hovoří o otázce inkulturace liturgie v oblastech a kulturách domorodých národů, žijících na území Amzonie. Dokument poukazuje na důležitost propojení svátostí a skutečnosti stvoření, například v tomto tvrzení, kde je citována encyklika papeže Františka *Laudato si*: „Svátosti představují privilegovaný způsob, jak je příroda přijata Bohem a proměněna na prostředek nadpřirozeného života.“²²⁷ Dále pak cituje další myšlenky z encykliky *Laudato si*, když hovoří o aspektu Eucharistie, jakožto motivaci k péči o stvoření.²²⁸ Na základě tohoto, papež připouští a vybízí, aby mnoho vlastních zkušeností původních obyvatel, bylo přijato do liturgického slavení. Tím se zde míní zvláště výrazové prostředky, zpěvy, tance, rity, gesta a symboly.²²⁹ Na konci tohoto článku pak poznamenává, že „již Druhý vatikánský koncil požadoval toto úsilí o liturgickou inkulturaci u původních národů,“ a také konstatuje, že i přes uplynutí dlouhé doby po koncilu, jsme „učinili v tomto směru jen malý pokrok.“²³⁰

V dalším článku papež vyzdvihuje určitá společenství, v souvislosti se slavením křesťanské neděle a dává za příklad původní národy a jejich zkušenost nazývá „zdravé

²²³ Radio Vaticana. *Zprávy* (9.9.2017) [2021-10-20]. <www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=26331>.

²²⁴ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Magnum principium*. (3.9.2017) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2017-ppF-Magnum-principium-CZ.pdf>>.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Srov. LS 235.

²²⁸ Srov. LS 236.

²²⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Querida Amazonia. Posynodálna apoštolská exhortacia Svätého Otca Františka Božiemu ľudu všetkým ľuďom dobrej vole*. Spolok svätého Vojtecha, 2021. 82.

²³⁰ Tamtéž. 82.

kontemplativní nicnedělání“²³¹ Papež též vystupuje proti určitému pojetí svátostí jako byznysu a důrazně připomíná, že svátosti „mají být dostupné zejména chudým a nikdy nesmějí být odmítnuty z finančních důvodů.“²³² Další tematika tohoto dokumentu se týká organizace duchovenské služby především v odlehlých lokalitách Amazonie. V článku 86. papež prohlašuje, že „nezbytné je duchovenskou službu utvářet tak, aby bylo umožněno častější slavení eucharistie i v těch nejvzdálenějších a skrytých komunitách.“²³³

Papež pobízí biskupy zejména Latinské Ameriky, aby kromě modlitby za nová kněžská povolání, intenzivně podporovali misionářská povolání, schopná vést kvalitní dialog s amazonskými kulturami.²³⁴ Františkovi leží na srdci též téma lidové zbožnosti, která ve své podstatě má být spjata s liturgickým životem církve: „Nespěchejme s odsudkem, že v některých náboženských projevech, které spontánně vyrůstají z života těchto lidí, se jedná o pověru, nebo pohanství.“²³⁵ S touto citlivostí je třeba přistupovat k celému procesu inkulturace.²³⁶

3.4.5. Apoštolský list daný Motu proprio Svatého otce Františka „Aperuit illis“

V září roku 2019 vydal papež František dokument, v němž ustanovuje, aby se 3. neděle liturgického mezidobí stala dnem, kdy se církev koncentruje na slavení Božího slova. Tématem tohoto dne má být šíření Božího slova a jeho kontemplace.²³⁷ Toto ustanovení je silně spjata s výročím svatého Jeronýma, který je autorem známého výroku: „Neznalost Písma je neznalost Krista.“ Papež v tomto prohlášení, které je textově bohaté nejprve ozřejmuje důvody, proč neděli Božího slova míní zavést pro celou církev a zdůrazňuje Druhý vatikánský koncil, který dal podnět ke znovuoživení Božího slova v konstituci *Dei Verbum* a poukazuje na skutečně svátostný charakter Božího slova v liturgii²³⁸

---

²³¹ Srov. QA. 83.

²³² Tamtéž. 84.

²³³ Tamtéž. 86.

²³⁴ Srov. Tamtéž. 90.

²³⁵ Tamtéž 78.

²³⁶ Srov. Tamtéž 78.

²³⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný Motu proprio Svatého otce Františka „Aperuit illis“* (30.9.2019) [2021-10-20]. <http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2019-ppF-Aperuit%20illis_CZ.pdf>.

²³⁸ Srov. Tamtéž.

Následně je připomenut ekumenický charakter této neděle a je zmíněno i upevňování pouta se židy.²³⁹ Papež dává několik praktických námětů, jak oslavit neděli Božího slova. Jedním z námětů je například možnost biskupů v tento den provést ustanovení lektorů. Stejně tak kněz může předat nějakou vhodnou formu Bible každému jednotlivému členu shromáždění a povzbudit ho k četbě a kontemplaci.²⁴⁰

Dále se papež zamýšlí nad důležitostí předávání Božího slova, a to zejména v liturgické homilii, které věnuje několik řádků s mnohými praktickými poznámkami a náměty. Zbylá část textu obsahuje celkem obsáhlé rozjímání nad Božím slovem jako takovým a jeho předáváním, jeho proměňující a životodárnou rolí v životě církve i každého jednotlivého křesťana.²⁴¹

3.4.6. Apoštolský list motu proprio Svatého otce Františka „Spiritus Domini“

Dne 10.ledna 2021 papež František upravil paragraf 230 kodexu kanonického práva, který s týká služeb trvalého lektorátu a akolytátu. Dosavadní znění bylo následující: „Muži, kteří mají vlohy požadované podle rozhodnutí biskupské konference, mohou být předepsaným liturgickým obřadem natrvalo pověřeni službou lektora a akolyty; toto udělení služeb jim však nedává právo na vydržování nebo odměnu od církve.“²⁴² Úprava spočívala v tom, že slovo „muži“, bylo nahrazeno slovem „laici“. Tím se otevřela možnost k přijetí do této služby také pro ženy. Papež František ve svém motu proprio nejprve poukazuje na jasnou diferenci mezi svátostnou službou vyplývající z kněžského svěcení a službou laiků, vyplývající z všeobecného kněžství všech věřících.²⁴³ Vzpomíná zde určitý historický vývoj, zejména pak dokument Pavla VI. *Ministeria quaedam* z roku 1972, v němž jsou tyto služby nově definovány, a zároveň došlo ke zrušení předchozího systému „nižších svěcení“. V dokumentu Pavla VI. *Ministeria quaedam* se nadále jistě počítá s tím, že tyto služby budou součástí přípravy k přijetí svátosti kněžství, zároveň byly svěřovány i „jiným věřícím s potřebnými vlohami, mužského pohlaví.“²⁴⁴ Po prozkoumání této otázky z věroučného hlediska, zde

---

²³⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný Motu proprio Svatého otce Františka „Aperuit illis“* (30.9.2019).

²⁴⁰ Srov. Tamtéž.

²⁴¹ Srov. Tamtéž.

²⁴² CIC 230.

²⁴³ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Spiritus Domini*. (10.ledna 2021) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021-ppF-Spiritus-Domini.pdf>>.

²⁴⁴ FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Spiritus Domini*. (10.ledna 2021).

znovu deklaruje, že „tyto služby se zásadně odlišují od služby kněžské udělované svěcením.“²⁴⁵

K motu proprio *Spiritus Domini*, je připojen Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry, v kterém se papež zabývá otázkou a vysvětlením, ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu. V tomto dopise papež nejprve hovoří o podstatě a definici služby na základě rozlišení daru milosti (charisma) a daru služby (ministeria, diakonai), tak jak o tom hovoří apoštol Pavel.²⁴⁶ „Ministeriem – službou – se podle církevní tradice nazývají jednotlivé formy, které charismata dostávají, když jsou veřejně uznána a trvale dána k dispozici společenství věřících.“²⁴⁷ Papež dále konstatuje, že „četné služby nebo úřady fakticky zastávají mnozí členové církevního společenství pro dobro církve a to i po dlouhou dobu a velice efektivně, aniž by byli pověřeni zvláštním obřadem.“²⁴⁸

Podstatná pasáž dopisu se týká důvodů, proč byla formulace paragrafu 230 CIC změněna. Je zde jmenována „touha přizpůsobit se na sociologické rovině požadavkům a kultuře doby a místa a zároveň touha umožnit každé partikulární církvi praktikovat liturgický život, službu chudým a hlásání evangelia(...)“²⁴⁹ Připomíná úkol církevních pastýřů „rozpoznávat dary každého pokřtěného, nasměrovat je též na specifickou službu, podporovat je a koordinovat, aby byly ku prospěchu společenství věřících a poslání svěřeného všem učedníkům.“²⁵⁰ Papež František na tomto místě dopisu poukazuje na skutečnost, že v mnoha církevních prostředích by zrušení onoho vyhrazení těchto služeb pouze mužům více „pomohlo ukázat na společnou křestní důstojnost členů Božího lidu.“²⁵¹ Vzhledem k tomu, že v průběhu staletí byl lektorát i akolytát považován za „nižší svěcení“, tedy jako určitá etapa v přípravě na kněžství, které je vyhrazené pouze mužům, tak stejně i tato „nižší svěcení“ byla vyhrazena pouze mužům. Následně papež opět konstatuje, že dnes je již jasnější rozdělení mezi službami „nesvěcenými“ (laickými) a „svěcenými“ a „toto jasnější rozdělení umožňuje, aby bylo

---

²⁴⁵ FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021-ppF-Spiritus-Domini.pdf>>.

²⁴⁶ FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021).

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž.

zrušeno vyhrazení nesvěcených služeb pouze mužům.“²⁵² Domnívá se, že „toto vyhrazení mělo svůj význam v určitém kontextu, ale v nových podmínkách je lze přehodnotit.“²⁵³ Jako další důvod, který hraje nezanedbatelnou roli, je touha po tom, aby všichni lidé měli účast na evangelizačním díle. V tomto kontextu zde papež cituje větu z Amazonské synody: „To dále ženám umožňuje, aby měly skutečný a účinný vliv na organizaci, na rozhodování a na vedení církevního společenství, aniž by ztrácely svůj styl, který je ženám vlastní.“²⁵⁴

Na konec dopisu papež František předchází případným námitkám, když vysvětluje, že „ti, kdo jsou ustanoveni jako lektoři a akolyté na cestě k jáhenskému a kněžskému svěcení, lépe pochopí, že mají účast na společné službě s ostatními pokřtěnými, muži a ženami.“²⁵⁵ Z textu je patrné, že toto rozhodnutí má dva silné aspekty. Jednak jde o odpověď na požadavky současného misijního poslání a zároveň o lepší pochopení podstaty těchto služeb a to zvláště, jak papež výslovně zmiňuje, pro ty, kteří směřují ke kněžství.²⁵⁶

3.4.7. Apoštolský list ve formě motu proprio „Traditionis custodes“

V létě 2021 byl vydán Apoštolský list ve formě motu proprio, jehož název překládáme jako „Strážci tradice“ a jehož téma se týká ožehavého tématu o používání římské liturgie, která předcházela reformě v roce 1970. Tento Apoštolský list vyvolal silné emoce, především mezi těmi, kteří tuto formu římské liturgie v rámci různých specifických skupin uvnitř církve užívali. Podívejme se nyní blíže na obsah tohoto listu: Nejprve zde papež František vysvětluje samotný název apoštolského listu, v němž jako „strážce tradice“ označuje „biskupy ve společenství s římským biskupem“, a na základě citací z dokumentů Druhého vatikánského koncilu (především *Lumen Gentium*) proklamuje základní princip vytváření základu jednoty místních církví.²⁵⁷ Již na počátku listu je patrné, že papeži Františkovi v této otázce nejvíce leží na srdci jednota

---

²⁵² FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021).

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ FRANTIŠEK. *Querida Amazonia. Posynodální apoštol. exhortace*. Spolok svateho Vojtecha, 2021. 103.

²⁵⁵ FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021).

²⁵⁶ Srov. Tamtéž.

²⁵⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio „Traditionis custodes“* (16.7.2021) [2021-10-20]. <http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021_Traditionis%20custodes.pdf>.

církve. Následně uvádí kontext, v němž vznikla tato instrukce, totiž povolení jeho předchůdců na papežském stolci k používání Římského misálu vydaného Janem XXIII. v roce 1962, a to s cílem „umožnit církevní společenství těm katolíkům, kteří se cítí vázání k některým předcházejícím liturgickým formám a nikoli jiným.“²⁵⁸ V roce 2020 provedla Kongregace pro nauku víry detailní konzultaci s biskupy, která byla zamýšlena již tři roky po vydání motu proprio *Summorum Pontificum*, a vzala v úvahu její výsledky.²⁵⁹ Následuje osm článků, v kterých velmi jasně papež představuje nové směrnice a to velmi jasnou a stručnou formou. Nejprve konstatuje, že „liturgické knihy promulgované svatými papeži Pavlem VI. a Janem Pavlem II. v souladu s dekrety Druhého vatikánského koncilu jsou jediným výrazem *lex orandi* římského ritu.“²⁶⁰

V následujících člancích ozřejmuje jasnou roli diecézního biskupa v této otázce, zvláště ve vztahu ke skupinám slavících podle misálu předcházejícího reformě z roku 1970, které se nacházejí na území jeho diecéze.²⁶¹ Konkrétně se zde vyjmenovává ověření těchto skupin, a jejich oddanosti Magisteriu, určení místa a času pro liturgické slavení a požadavek liturgických čtení ve vernakulárním jazyce.²⁶² Dále se zde nachází instrukce ohledně výběru biskupského delegáta, který „má mít takovou znalost latinského jazyka, která mu umožňuje plně rozumět liturgickým rubrikám a textům, má být veden živou pastýřskou láskou a smyslem pro církevní společenství.“²⁶³

Jako další nezbytnost papež uvádí, „aby pověřený kněz měl na srdci nejen důstojné slavení liturgie, ale i pastýřskou a duchovní péči o věřící.“²⁶⁴ Výrazným bodem je povinnost kněze, který má úmysl slavit mši podle Římského misálu z roku 1962 a který byl vysvěcen po vydání tohoto listu, „předložit formální žádost svému diecéznímu biskupovi, který se dříve, než vydá povolení, poradí s Apoštolským stolcem.“²⁶⁵ Ti, kteří jež slouží podle misálu z roku 1962 musí požádat diecézního biskupa o prodloužení fakulty.²⁶⁶

---

²⁵⁸ JAN PAVEL II. *Apoštolský list daný motu proprio „Ecclesia Dei“* (2.7.1988) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_02071988_ecclesia-dei.html>.

²⁵⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio „Traditionis custodes“* (16.7.2021).

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Srov. Tamtéž.

²⁶² Srov. Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio „Traditionis custodes“*.

Další články se týkají právního hlediska, zejména otázky institutů zasvěceného života a společností apoštolského života, které z papežské komise Ecclesia Dei přecházejí pod pravomoc Kongregace pro instituty zasvěceného života a společností apoštolského života, která spolu s Kongregací pro bohoslužbu a svátosti má „vykonávat autoritu Svatého stolce a dozírat na dodržování těchto dispozic.“²⁶⁷ V posledním článku Traditionis custodes papež ruší „předcházející normy, instrukce, výsady a zvyklosti, které nejsou v souladu s tím, co je stanoveno v předkládaném motu proprio.“²⁶⁸

K výše uvedenému motu proprio Traditionis custodes přiložil papež František průvodní dopis, který podrobně vysvětluje důvody, které vedly k vydání tohoto dokumentu. Předně zde uvádí určitou reflexi předchozího vývoje, především v souvislosti s motu proprio Summorum Pontificum Benedikta XVI. i s předchozími indultem udělené fakulty.²⁶⁹ Je zde konstatováno, že „tyto fakulty si mnozí v církvi vykládali jako možnost volně používat Římský misál promulgovaný svatým Piem V. což vedlo k jeho paralelnímu používání s Římským misálem promulgovaným svatým Pavlem VI.“²⁷⁰ Důležitým východiskem, které zde papež uvádí a které vychází z dokumentů Benedikta XVI., je vyjádření, v němž prohlašuje „misál promulgovaný svatým Piem V. a nově vydaný blahoslaveným Janem XXIII. za mimořádné vyjádření téhož *lex orandi*.“²⁷¹ Následně papež František objasňuje důvody těchto kroků svého předchůdce, přičemž jako zásadní věc připomíná, že toto uznání rozhodně nemělo mít za důsledek neuznání liturgické reformy Druhého vatikánského koncilu, ale vyhovět specifické touze určitých skupin věřících.²⁷² Podle Františka se „ve svém rozhodování Benedikt XVI. utěšoval tím, že ti, kteří chtěli mít k dispozici jim drahou formu posvátné liturgie, jasně přijali závaznost Druhého vatikánského koncilu a byli věrní papeži a biskupům.“²⁷³ V další části vysvětlujícího dopisu papeže Františka se pojednává o dotazníkovém průzkumu, který zaslala kongregace pro nauku ohledně aplikace motu

---

²⁶⁷ FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio „Traditionis custodes“*.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Dopis biskupům celého světa k prezentaci motu proprio „Traditionis custodes“ o užívání římské liturgie předcházející reformě z roku 1970* (16.7.2021) [2021-10-20].

<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021_Traditionis%20custodes_Dopis%20pape%C5%BE%20Franti%C5%A1ka_CZ.pdf>.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Benedikt XVI., *Epistula Episcopos catholicae Ecclesiae Ritus Romani* (7.července 2007), in AAS 99 (2007).

²⁷² Srov. BENEDIKT XVI. *Apoštolský list motu proprio datae „Summorum Pontificum“* (7.července 2007) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/la/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20070707_summorum-pontificum.html>.

²⁷³ FRANTIŠEK. *Dopis biskupům celého světa k prezentaci motu proprio „Traditionis custodes“ o užívání římské liturgie předcházející reformě z roku 1970* (16.7.2021).

proprio Summorum Pontificum, a který odhalil znepokojivou situaci ohrožující jednotu církve, zejména pak vytváření opozic a napětí mezi různými skupinami.²⁷⁴ Na druhou stranu se zde papež František, spolu se svými předchůdci, staví proti přehnaným liturgickým experimentům a porušování předpisů nového misálu ve snaze o kreativitu. V popředí papežových obav však stojí určitá instrumentalizace misálu z roku 1962 ze strany některých kněží a věřících u nichž roste odmítání nejen liturgické reformy, ale též Druhého vatikánského koncilu jako takového na základě jejich nepochopení otázky Tradice.²⁷⁵ V dalším odstavci dopisu se papež podrobněji věnuje otázce kontinuity a znovu ozřejmuje úmysly svých předchůdců v této otázce, s důrazem na zásadní hodnotu církve, totiž jednotu, zvláště pak v souvislosti s eucharistií, které je ze své podstaty „svátost jednoty“²⁷⁶ Znovu se zde objevuje vyhlášení, že je třeba „považovat liturgické knihy vyhlášené svatými papeži Pavlem VI. a Janem Pavlem II. v souladu s nařízením Druhého vatikánského koncilu za jediný výraz *lex orandi* římského ritu.“²⁷⁷

Závěrečná část dopisu doplňuje vysvětlení z hlediska právního uspořádání a pastoračních směrnic adresovaných biskupům, zvláště připomenutí úlohy partikulárních církví a jejich biskupů a usměrnění jejich pravomocí.²⁷⁸ To je zakončeno povzbuzením, „aby se každá liturgie slavila důstojně a věrně podle liturgických knih vydaných po Druhém vatikánském koncilu, bez výstředností, které snadno upadnou do svévole.“²⁷⁹

---

²⁷⁴ Srov. FRANTIŠEK, *Dopis biskupům celého světa k prezentaci motu proprio „Traditionis custodes“ o užívání římské liturgie předcházející reformě z roku 1970* (16.7.2021).

²⁷⁵ Srov. Tamtéž.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Srov. Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž.

4. Učení papeže Františka o liturgii – vybraná témata

V následující kapitole se zaměříme na některá vybraná témata, která jsou neoddělitelně spjata s liturgií katolické církve, a mají tedy i zásadní místo v teologické disciplíně, zabývající se liturgií. Budeme sledovat některé výrazné myšlenkové linie v učení papeže Františka a povšimneme si důrazů, které ve svých pastýřských projevech, přednáškách a dokumentech, překládá jako podstatné a vzhledem k jejich častému zmiňování na různých místech textů, jemu zvláště blízké. Dále se pokusíme jeho výroky a učení o liturgii podtrhnout dalšími magisteriálními dokumenty různého charakteru, jakož i za pomoci další odborné literatury z oboru liturgiky a shrnout je do komplexnějších celků.

4.1. Eucharistie

Prvním tématem je eucharistie. „Z liturgie tedy, především z eucharistie, jako ze zdroje do nás proudí milost; liturgií se nejúčinněji uskutečňuje v Kristu posvěcení člověka a oslava Boha, a právě k tomuto cíli je zaměřeno všechno ostatní působení církve.“²⁸⁰ Tato věta, z konstituce o liturgii Druhého vatikánského koncilu, velmi výstižně definuje ústřední místo eucharistie v liturgickém životě církve i v životě církve jako takové. Všeobecné pokyny k Římskému misálu učí následující:

„Slavení mše jako činnost Krista a hierarchicky uspořádaného lidu Božího je středem veškerého křesťanského života jak pro církve všeobecnou a místní, tak pro jednotlivé věřící. V tomto slavení je totiž vrchol činnosti, kterou Bůh v Kristu posvěcuje svět; toto slavení je vrcholem bohopoety, kterou lidé prokazují Otci, když se mu klanějí skrze Krista, Božího Syna, v Duchu Svatém. Nadto se při slavení mše během roku připomínají tajemství vykoupění tak, že se jistým způsobem zpřítomňují. Ostatní posvátné činnosti a všechny skutky křesťanského života s tímto slavením souvisejí, z něho vyplývají a k němu směřují.“²⁸¹

Tímto směrem se ubírá i učení papeže Františka, který ve své katechetické a přednáškové aktivitě, stejně jako v jeho dokumentech oficiálnějšího rázu, nepřestává tuto skutečnost zvláštním způsobem vyzdvihovat. Nejvíce koncentrované učení papeže Františka, týkající se eucharistie, nalezneme v cyklu katechezí, které pronesl v rámci pravidelných středečních audiencí, počínaje listopadem roku 2017, a kde v úvodní

---

²⁸⁰ SC 10.

²⁸¹ Všeobecné pokyny k Římskému misálu 16.

přednášce označuje eucharistii termínem „srdce církve.“²⁸² Jakým způsobem papež František hovoří o eucharistii, jaké důrazy klade při vyjadřování se o tomto ústředním tématu katolické víry a ke kterým aspektům se často vrací, zjistíme při bližším pohledu do textů, publikovaných během jeho pastýřského úřadu.

Když papež František hovoří o eucharistii, zaměřuje se především na akt slavení, na skutečnost Božího lidu, shromážděného kolem oltáře, byť v některých textech se dotýká i eucharistické úcty mimo mši, především tiché eucharistické adorace. Můžeme si dobře povšimnout, že v jeho textech, přednáškách a dokumentech, nejsou příliš rozsáhlé odborně teologické úvahy, které by měli místo spíše v akademickém prostředí teologických fakult. Není to ovšem tím, že by papež František snad nebyl schopen tohoto žánru, ale spíše jde o jeho osobitý přístup, který se odráží v celém jeho pastýřském úřadu, a tak v jeho projevech nacházíme spíše prostý způsob, kterým ozřejmuje a vysvětluje základní pravdy víry. Tento jeho způsob komunikace pastýře směrem k Božímu lidu sám zmiňuje ve své Apoštolské exhortaci *Evangelii Gaudium*: „Prostota jde ruku v ruce s použitým jazykem. Má to být jazyk, kterému adresáti rozumějí, aby se nemluvalo naprázdno.“²⁸³ Papež sám chce jít příkladem zejména kazatelům, a proto, i když hovoří o tak vznešené skutečnosti, jako je eucharistie, používá velmi jasné a pro lidi srozumitelné pojmy, protože „kdo se chce přizpůsobit jazyku druhých a oslovit je svým slovem, musí umět hodně naslouchat, musí se účastnit života lidí a ochotně jim věnovat pozornost.“²⁸⁴ Z toho vyplývá ona skutečnost, že z řady papežových textů a řečí, lze cítit určitý dialogický charakter a intenzivní pastýřskou a otcovskou citlivost.

Pro papeže Františka, jak vyplývá z jeho textů, je několik důležitých aspektů svátosti eucharistie, které často zmiňuje. Prvním z nich je *společenství*, které je podstatně spjato se slavením eucharistie a nelze v žádném ohledu oddělovat eucharistii a společenství. Eucharistie je svátostí společenství.²⁸⁵ Je zde nutné připomenout, že eucharistie začíná právě tehdy, „když se lid shromáždí.“²⁸⁶ Tématem eucharistického společenství se papež podrobněji zabývá v jedné ze svých homilií, kdy jasně vymezuje rozdíl mezi *liturgickou slavností* a *společenskou událostí*: „V liturgii je přítomen Bůh, ale je

---

²⁸² Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.7.

²⁸³ EG 158.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Srov. KKC 1325.

²⁸⁶ Všeobecné pokyny k Římskému misálu 120.

přítomen blížeji. Ve mši je totiž Pánova přítomnost reálná, doslova reálná.“²⁸⁷ Společenství papež vnímá jako první ze tří dimenzí, na které poukazuje, když si během proslovu před Eucharistickým kongresem klade otázku: „Co je základem eucharistické kultury čili způsobu myšlení a jednání, mající základ v nejsvětější svátosti?“²⁸⁸ Odpověď pak formuluje těmito slovy: „Při Poslední večeři Ježíš zvolil jako znamení svého daru chléb a kalich bratrství. Odtud plyne, že slavení památky Páně, v níž se sytíme Jeho Tělem a Krví, vyžaduje a zakládá společenství s Ním a mezi věřícími.“

Vrcholným okamžikem slavení eucharistie je obřad svatého přijímání, kde se naplno uskutečňuje ono společenství Krista se svou církví a mezi křesťany navzájem, a to zajisté nejen mezi těmi, kteří jsou fyzicky přítomni liturgického slavení. „Tajemství komunikace se uskutečňuje v tajemství communia a v tom spočívá i dávný, a přece stále aktuální význam slova communio, kterým je tato svátost běžně označována.“²⁸⁹ Communio, latinský výraz pro přijímání, silně podtrhuje skutečnost společenství, protože původně toto slovo označovalo v běžném používání společnou péči a společné vlastnictví.²⁹⁰ Papež František skutečnost společenství v kontextu svatého přijímání vystihuje těmito slovy: „Přijímání nás sjednocuje s Kristem a vymaňuje z našeho sobectví a zároveň nás otevírá vůči všem lidem, kteří s ním tvoří jediné Tělo, a sjednocuje nás s nimi.“²⁹¹ Na prvním místě tedy uvádí společenství s Kristem, které se Svatým přijímáním upevňuje a jedním dechem dodává, že se utváří jednota mezi všemi údů Kristova těla a vede k otevřenosti pro všechny lidi.

Toto vycházení ze sebe, směrem k druhým, je pro Františka dalším důležitým aspektem a plodem přijímání Eucharistie, jak vidíme například v jedné z jeho homilií na svátek Těla a Krve Páně, kterou začíná těmito slovy: „Ježíš mluví mlčky v tajemství eucharistie a pokaždé nám připomíná, že následovat Jež, znamená vycházet ze sebe samých a činit ze svého života nikoli svůj majetek, nýbrž dar pro Něho a pro druhé.“²⁹² V téže homilii připomíná účastníkům, že „Eucharistie je svátostí společenství, která nás vyvádí z individualismu, abychom společně žili v následování Pána, ve víře

---

²⁸⁷ Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty (10.2.2014) [2021-10-20].

<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19566>>.

²⁸⁸ Radio Vaticana. Zprávy (10.11.2018) [2021-10-20].

<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=28491>>.

²⁸⁹ LUBAC, Henri de. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. s.71.

²⁹⁰ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s.207.

²⁹¹ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 94.

²⁹² Homilie papeže Františka na Boží Tělo bazilice sv. Jana v Lateránu (30.5.2013).

v Něho.“²⁹³ Stejně tak, když hovoří o oběti, vždy varuje i před určitým nesprávným pojetím, kdy by se jakoby oddělila liturgie od každodenního života, kde se však uskutečňuje ona „pravá duchovní bohoslužba“,²⁹⁴ a liturgii by pak hrozilo vyprázdňení a rozplynutí v určité až „magické sakrálnosti“ a prázdném estetismu.²⁹⁵ Tato jednota mezi liturgií a životem je pro papeže Františka často opakovaným tématem v jeho katechezích, kde se dotýká tajemství eucharistie. Na závěr takového typu katechezí papež s oblibou připojuje otázky pro zamyšlení a rozjímání každého z posluchačů, nad osobním přístupem každého k tomuto tajemství: „Vede mě eucharistie, kterou slavím, k tomu, abych všechny lidi vnímal jako opravdové bratry a sestry? Posiluje ve mně schopnost radovat se s radujícími a plakat s plačícími? Pohání mě k tomu, abych se vydal za chudými, nemocnými a vytačenými na okraj? Pomáhá mi rozpoznat v nich Ježíšovu tvář?“²⁹⁶

V encyklice *Laudato si'* papež rozjímá nad kosmickým rozměrem eucharistie: „V eucharistii dochází stvoření svého největšího povýšení. Milost, která má sklon projevat se citelným způsobem, dosahuje úžasného vyjádření, když se sám Bůh, jenž se stal člověkem, se dává za pokrm svému stvoření.“²⁹⁷ Po tomto vyjádření, v němž papež opisuje eucharistii jako kosmický akt lásky,²⁹⁸ završuje text opět praktickým vybidnutím, kdy uvádí spojitost mezi eucharistií a naší starostí o životní prostředí, pro kterou se má stát eucharistie též zdrojem motivace.²⁹⁹ Tato snaha o propojení svátostné dimenze a každodenního života ukazuje skutečnost, že křesťanství ve své podstatě ruší určité oddělení mezi kultem a životem morálky, které bylo možno pozorovat ve Starém zákoně.³⁰⁰ Sociální aspekt slavení eucharistie není z úst papeže Františka něčím novým, jelikož je přítomen již u starověkých teologů. Svátý Justin popisuje v kontextu křesťanského nedělního slavení také jejich charitativní aktivitu, která byla spjata s eucharistií. Majetní křesťané dávali podle svých možností, kolik každý chtěl. Biskup to pak používal na podporu sirotků, vdov a těch, kdo se z důvodů

---

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ srov. Řím 12,1: „Pro Boží milosrdenství Vás bratři vybízím, přinášejte sami sebe v oběť živou, svatou a Bohu milou. To ať je vaše pravá bohoslužba.“

²⁹⁵ Srov. *Messaggio ai partecipanti al Simposio „Sacrosanctum Concilium. Gratitudine e impegno per un grande movimento ecclesiale“* (18 febbraio 2014) [2021-10-20].

<http://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2014/documents/papa-francesco_20140218_messaggio-simposio-sacrosanctum-concilium.html>.

²⁹⁶ *Katecheze Svátého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (12.2.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19576>>.

²⁹⁷ LS 236.

²⁹⁸ Srov. Tamtéž.

²⁹⁹ Srov. Tamtéž.

³⁰⁰ Srov. CORBON, Jean. *Liturgie pramene*. Přeložil Radek TICHÝ. Praha: Krystal OP, 2015. s.147.

nemoci nebo kvůli něčemu jinému nacházeli v nouzi; jednalo se také o uvězněné a cizince.³⁰¹ Stejně tak „když chtěl svatý Jan Zlatoústý vysvětlit věřícím z Antiochie tajemnou jednotu mezi liturgií, kterou slaví, a liturgií, kterou mají žít poté, co vyjdou z kostela, řekl jim, že odcházejí od oltáře eucharistie pouze proto, aby přešli k oltáři chudých.“³⁰²

Papež Benedikt XVI. v tomto duchu říká následující: „Víra, kult a étos se vzájemně propojují jako jediná skutečnost, která se ustavuje v setkání s Boží agapé.“³⁰³ Poměr mezi kultem a etikou vyhodnocuje následovně: „Obvyklý protiklad mezi kultem a etikou zde padá. V kultu samotném, v eucharistickém sjednocení je obsaženo jednak to, že jsme milováni, jednak to, že následně máme milovat ty druhé.“³⁰⁴ Tento rozměr papež František ještě jednou zmiňuje v úplném závěru svého katechetického cyklu o mši svaté: „Křesťané jsou muži a ženy, kteří si po přijetí těla a krve Páně nechávají Duchem svatým rozšiřovat duši. (...) Nechte si po přijetí těla a krve Kristovy rozšiřovat duši silou Ducha svatého.“³⁰⁵ Pro papeže Františka je tedy v nauce o eucharistii zcela zásadním, akt slavení hostiny lásky, která se pak přelévá do *actio* každodenního života a intenzivně zdůrazňuje sociální rozměr eucharistie. Je patrné, že v těchto důzřezích navazuje na učení svých předchůdců.

4.2. Adorace

Papež František se také často dotýká významu adorace. Nemluví o ní sice tak často, jako o slavení eucharistie ve vlastním slova smyslu, ale z jeho textů je patrné, že adorace, zvláště pak eucharistická adorace, resp. eucharistická úcta mimo mši, je pro papeže Františka čímsi zásadním i pro jeho osobní spiritualitu. Uvedme nyní stručnou definici adorace, jak ji nalezneme v Katechismu: „Katolická církev vzdává bohopoctu eucharistické svátosti nejen během mše svaté, nýbrž i mimo její slavení tím, že se svrchovanou pečlivostí uchovává proměněné hostie a vystavuje je k slavnostnímu uctívání křesťanských věřících a nosí je v průvodu s radostí křesťanského lidu.“³⁰⁶ Dekret o službě a životě kněží uvádí každodenní eucharistickou adoraci jako jeden

---

³⁰¹ Srov. Sv. Justin: *První apologie*, 67; PG 6, 429.

³⁰² Tamtéž. 181.

³⁰³ BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*: (Encyklika o křesťanské lásce z 25. prosince 2005). Praha: Paulínky, 2006. 14.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.100.

³⁰⁶ KKC 378.

z důležitých pilířů pro věrné vykonávání kněžské služby.³⁰⁷ V papežových katechezích o mši svaté se objevuje zmínka o eucharistické adoraci v poslední části tohoto katechetického cyklu, kde je zdůvodněno uchovávání eucharistie ve svatostánku, totiž primárně kvůli možnosti donášet ji nemocným a sekundárně k tiché adoraci Pána v Nejsvětější svátosti.³⁰⁸ Na tomto místě též vyzdvihuje aspekt eucharistické adorace, která nám „pomáhá zůstat v Kristu.“³⁰⁹ Tématu adorace se papež František ovšem obsáhleji věnoval v homilii v Domu sv. Marty dne 22. listopadu 2013. Zde ovšem mluví nikoliv o eucharistické adoraci ve smyslu výstavu Nejsvětější svátosti v rámci pobožností mimo slavení Eucharistie, nýbrž definuje rozměr adorace, jako postoj srdce vůči Bohu, a to privilegovaným způsobem v rámci eucharistického shromáždění jako takového. Poměr mezi eucharistickou slavností a adorací, mezi přijímáním a uctíváním eucharistie, dobře vystihuje Benedikt XVI.: „Uctívání nestojí proti přijímání, nestojí ani vedle něj, nýbrž přijímání dosahuje hloubky teprve tehdy, když je nesen a obklopeno uctíváním.“³¹⁰ Ve zmíněné homilii papeže Františka se objevuje konstatování, že v liturgii je „adorace nejdůležitější.“³¹¹ Tím ovšem rozhodně není myšlena adorace ve smyslu výstavu Nejsvětější svátosti během liturgického slavení, jak bylo dnes již nepřilíživě pochopitelným zvykem na některých místech v předchozích staletích. Dále si můžeme povšimnout určitého papežova povzdechu nad tím, že se „smysl adorace poněkud vytratil.“³¹² Z textu homilie je taktéž zřejmé, že pro papeže je adorace tím nejpodstatnějším, co jednotlivci i společenství přichází konat do chrámu. Zde má ale opět na mysli širší a obecnější rozměr adorace.³¹³ Zároveň papež nezůstává u jasně ritualizované formy adorace, resp. v kontextu liturgického slavení obecně, nýbrž nabízí další, rozšířené pojetí této skutečnosti, jakousi další koncepci, kterou pojmenovává pojmem „jiný chrám“:

„Svatý Pavel říká, že jsme chrámem Ducha svatého. Jsem chrám. je ve mně Boží duch. Apoštol také říká: Nezarmucujte svatého Božího ducha, který je ve vašem nitru. Také zde můžeme hovořit o určitém druhu adorace. Srdce, které ve svém nitru hledá Pánova ducha a ví, že v sobě nese Boha, Svatého ducha. Naslouchá mu a následuje ho.“³¹⁴

---

³⁰⁷ Srov. *Presbyterorum ordinis* 18.

³⁰⁸ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.101.

³⁰⁹ srov. KKC 1378–1380.

³¹⁰ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. s.80.

³¹¹ *Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty (22.11.2013)* .

³¹² Tamtéž.

³¹³ Srov. Tamtéž.

³¹⁴ Tamtéž.

Opět zde vidíme Františkův důraz na propojenost mezi rituálním konáním a vnitřním postojem srdce odrážejícím se v praktickém životě. V jiné homilii, v kontextu tématu jednoty křesťanů se papež vyslovuje o plodech adorace ještě jasněji, když říká: „Je-li naše adorace opravdová, rosteme v lásce ke všem, kteří následují Ježíše, nezávisle na křesťanském společenství, ke kterému patří, neboť i když nejsou „naši“, jsou Jeho.“³¹⁵ Do eklesiologického kontextu včleňuje papež adoraci následovně: „Modlitba adorace učí neoddělovat Hlavu Krista od Jeho Těla, to znamená svátostné společenství s Ním od společenství s Jeho údy, z čehož plyne misijní nasazení.“³¹⁶ Tuto provázanost mezi modlitbou adorace a praktickou láskou zmiňuje i Benedikt XVI., který píše, že „svatí (...) čerpali svou schopnost milovat bližního stále novým způsobem ze setkávání s eucharistickým Pánem.“³¹⁷ Z textů a promluv papeže Františka tedy vyplývá, že adorace se uskutečňuje ve třech rovinách, a to v rámci slavení liturgie jako takové, v eucharistické adoraci mimo mši a v „chrámu srdce“, jakožto postoj vůči Bohu. Tyto všechny roviny mají být propojené v jeden celek a jejich plodem má být především praktická láska k bližním a misijní nasazení.

4.3. Homilie

Významné místo v liturgickém slavení církve má *homilie*. „Obecně se tímto slovem přejatým z řečtiny rozumí výklad svatého textu při bohoslužbě, a to výklad předsedajícího nebo někoho jiného k tomu zplnomocněného.“³¹⁸ *Kázání* nebo *homilie* jako výklad svatých textů patří k nejstarším složkám bohoslužby slova.³¹⁹ Je třeba připomenout, že četné homilie z doby starověku, přednesené významnými biskupy, jsou dodnes čteny v rámci *oficium lectionis*.³²⁰ „Kázání nabylo po jistém historickém vývoji užšího významu zvěstovat evangelium v samostatné bohoslužbě, od vrcholného středověku často v samostatné bohoslužbě kázání, pro níž původně vznikla kazatelna.“³²¹ V období do Druhého vatikánského koncilu se kázání považovalo za

---

³¹⁵ *Homilie papeže Františka při nešporách na svátek Obrácení sv. Pavla v bazilice sv. Pavla za hradbami*. (25.1.2021) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=32255>>.

³¹⁶ Radio Vaticana. *Zprávy* (10.11.2018) .

³¹⁷ BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. 18.

³¹⁸ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. Teologie (Vyšehrad). s.145.

³¹⁹ ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s.207.

³²⁰ Srov. BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. s.145.

³²¹ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad. s.83.

činnost, která rozhodně není částí mešní liturgie.³²²Oproti tomu koncil ve své konstituci o liturgii jasně říká: „Jako součást liturgie se velmi doporučuje homilie, v níž se na základě posvátných textů vykládají tajemství víry a pravidla křesťanského života během liturgického roku. Zvláště při mších, které jsou slaveny o nedělích a zasvěcených svátcích za účasti lidu, se nesmí vynechat, leda z vážného důvodu.“³²³ „Protože je homilie nedílnou součástí liturgie, není pouze výukou, ale je také bohoslužebným úkonem.“³²⁴

Podívejme se nyní, jakým způsobem do tohoto kontextu vstupuje papež František se svým učením o homilii. Nejobsáhlejší text týkající se tohoto tématu, nalezneme v jeho Apoštolské exhortaci *Evangelii gaudium*. Papež zde nejprve zdůvodňuje své rozhodnutí věnovat se v exhortaci tématu liturgie tím, že „v souvislosti s touto důležitou službou se ozývají mnohé stížnosti, před nimiž není možné uhýbat.“³²⁵ Dále pak, s určitou mírou odlehčení, papež konstatuje, že „věřící skutečně homilii přikládají velkou důležitost – často se trápí podobně jako vysvěcení služebníci: jedni nasloucháním a druzí kázáním.“³²⁶ Papež František na tomto místě vymezuje rozdíl mezi rozjímáním, katechezí a homilií, kterou představuje spíše jako „dialog mezi Bohem a jeho lidem“, a tedy oba zmíněné útvary svým významem převyšuje.³²⁷ Důvodem tohoto přesahu je pak právě eucharistický kontext homilie, totiž „její začlenění jako součást oběti, která se přináší Otci, a jako prostředek milosti, kterou Kristus rozdává v liturgii.“³²⁸ Z tohoto pak vyplývá Františkovo jasné vymezení proti tendencím v rámci homilií, které by měli charakter spíše mediálního vystoupení a vedly by k přílišnému zviditelňování onoho služebníka slova, osoby kazatele.³²⁹ Následně představuje způsob, kterým povznést úroveň kázání a to je především učit se vnímat církev jako matku, která komunikuje se svým dítětem a které její slova přijímá a ví, že to bude k jeho dobru protože je milováno.³³⁰ Papež se zde ohrazuje proti čistě moralistickým nebo instruktivním kázáním a tvrdí, že „dialog je mnohem víc než sdělení nějaké pravdy.“³³¹ Do téže exhortace papež zařazuje několik bodů, které vidí jako důležité při samotné přípravě na

---

³²² Srov. RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad. s.83.

³²³ SC 52.

³²⁴ Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *Homiletický direktář*. Vatikán 2014. s.10.

³²⁵ EG 135.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Srov. EG. 137.

³²⁸ Tamtéž. 138.

³²⁹ Srov. Tamtéž.

³³⁰ Srov. Tamtéž. 139.

³³¹ Srov. Tamtéž. 142.

liturgickou homilii, avšak to již patří spíše do oboru homiletiky a proto se těmito dalšími články z *Evangelii gaudium* již nebudeme nadále v této práci zabývat.

Podíváme-li se ještě do cyklu katechezí papeže Františka o mši svaté, nalezneme zde podobné myšlenky jako v exhortaci *Evangelii gaudium*, z které zde papež mnoho článků přímo cituje. Papež někdy velmi nekonvenčním způsobem, avšak s neobvyklou trefností vyjadřuje své postřehy: „Homilie (...) není žvanění, ani katecheze jako ta, kterou nyní pronáším, ani konference či přednáška. Homilie je něco jiného.“³³²Následně opakuje důležitou definici ze *Evangelii gaudium*: „Homilie navazuje na dialog, který Pán se svým lidem již zahájil.“³³³ Na tomto místě se papež vyjadřuje i k délce trvání homilie a vybízí kazatele, aby homilie byla „dobře připravena a krátká, krátká!“³³⁴ Stejně tak, že by neměla přesáhnout deset minut.³³⁵

Pro papeže Františka, jak se zdá z jeho textů a promluv, je liturgická homilie jako jedna z důležitých priorit v životě církve, stejně jako pro jeho předchůdce Benedikta XVI, který v souvislosti s biskupskou synodou v roce 2008 inicioval vznik Homiletického direktoria.³³⁶ Toto direktorium bylo vydáno až v roce 2014 kongregací pro bohoslužbu a svátosti. Jsou v něm obsaženy jak podněty papeže Benedikta XVI., tak i myšlenky papeže Františka, a to především z apoštolské exhortace *Evangelii gaudium*.³³⁷ Oba papežové zdůrazňují eucharistický kontext homilie. Benedikt XVI. říká: „Homilie musí vést k porozumění tajemství, které slaví, vybízet k misii a disponovat shromáždění k vyznání víry, přímluvné modlitbě a eucharistické liturgii.“³³⁸ Stejně tak doporučení kazatelům k používání prostého, lidového řečnického stylu při homilii, který je tak příznačný pro papeže Františka, vidíme již i v textu jeho předchůdce: „Je třeba se vyhýbat homiliím rozvláčným a abstraktním, které zatemňují jednoduchost Božího slova, jakož i odbočkám, které zaměřují pozornost spíše na kazatele než na jádro evangelního poselství. Je třeba, aby věřícím bylo zřejmé, že kazateli leží na srdci ukazovat Krista, který má být středem homilie.“³³⁹ Vidíme tedy, že důraz na srozumitelnost homilie a snaha vystříhat se přílišnému zdůrazňování osoby kazatele je téma, které se objevuje u obou zmíněných pontifiků, z nichž každý k tomuto

---

³³² FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s. 62.

³³³ EG 137.

³³⁴ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.63.

³³⁵ Srov. Tamtéž.

³³⁶ Srov. BENEDIKT XVI. *Verbum Domini: Posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. 60.

³³⁷ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *Homiletický direktář*. Vatikán 2014. s.7.

³³⁸ BENEDIKT XVI. *Verbum Domini*. 59.

³³⁹ Tamtéž.

tématu připojuje svůj osobitý přístup. Dobrá homilie je podle obou papežů nemyslitelná bez důkladné a hluboké přípravy a stejně tak bez postoje naslouchání Bohu i lidem v postoji hluboké kontemplace.³⁴⁰

4.4. Aktivní účast

Výraz *participatio actuosa fidelium* je velmi rozsáhlý pojem, který podle některých zdrojů začal hojně používat papež Pius X., a od doby jeho pontifikátu byl často používán v papežských dokumentech, i když se praktická aplikace tohoto principu proměňovala. Nejvíce se pojem *aktivní účast* odrazil v charakteru koncilní konstituce *Sacrosanctum concilium* a v následné liturgické reformě.³⁴¹ Někteří autoři tento pojem charakterizují jako „refrén“ celé koncilní konstituce.³⁴² Podle zmíněného koncilního dokumentu, je třeba „tuto plnou a aktivní účast všeho lidu při obnově a pěstování posvátné liturgie mít co nejvíce na zřeteli. Je to první a nezbytný zdroj, ze kterého mají věřící čerpat skutečně křesťanského ducha.“³⁴³ Tato aktivní účast se pak podle SC projevuje „recitováním aklamací a odpovědí a pro zpěv žalmů, antifon a písní; jde i o správné chování, gesta a držení těla.“³⁴⁴ Aktivní účastí se tedy myslí výslovná a vyjádřená účast, ne pouze určité vnitřní nastavení laiků.³⁴⁵ Důležitý princip obsažený ve všeobecných pokynech k Římskému misálu ovšem zní: „Všichni tedy, vysvěcení služebníci i věřící laici, ať při plnění svého úkolu nebo své povinnosti konají jenom to, ale i všechno to, co jim přísluší.“³⁴⁶ Sem můžeme též zařadit i služby řádně ustanovených lektorů a akolytů, jako způsob aktivní účasti, vycházející z všeobecného kněžství všech pokřtěných, které není jakoby „kněžství druhé kategorie“, kněžství „pouhých věřících“, ale je zde myšleno kněžství celé církve, která se shromažďuje kolem stolu Páně.³⁴⁷ Benedikt XVI. píše, že pojmu aktivní účast se již brzy začalo špatně rozumět a „byla z něho vyvozena nutnost všeobecného jednání, jako by co

---

³⁴⁰ Srov. EG 154.

³⁴¹ Srov. BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. s.516.

³⁴² KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení: nástin liturgické teologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). s.77.

³⁴³ SC 14.

³⁴⁴ SC 30.

³⁴⁵ Srov. RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. s.33.

³⁴⁶ Všeobecné pokyny k Římskému misálu 91.

³⁴⁷ Srov. LUBAC, Henri de. *Meditace o církvi*. s.65.

možná nejvíce lidí muselo být co nejčastěji viditelně aktivních. Slovo *účast* (nebo také *podíl*) však odkazuje na hlavní děj, na němž mají mít podíl všichni.“³⁴⁸

Podívejme se nyní, jakým způsobem k tomuto tématu přispívá papež František. V jeho homiliích a katechezích se příliš často s pojmem *aktivní účast* jako takovým nesetkáváme. Přesto je ale vidět, že papežovy projevy a texty jsou prochnuty tímto principem a že je pokračovatelem v linii, kterou započal Druhý vatikánský koncil. Když v roce 2017 zahajoval svůj cyklus katechezí o mši svaté, zmínil na začátku cíl těchto katechezí, kterým je především liturgická formace věřících,³⁴⁹ která je předpokladem k rozvíjení aktivní účasti věřících na slaveném tajemství.³⁵⁰ Tento cyklus katechezí o mši svaté má především přispět k procesu formace věřících a vést k uvědomělejší a aktivnější participaci na tajemství eucharistie. Na tomto místě, v úvodu své katecheze, papež připomíná podstatné konstatování, totiž že „účast na mši, znamená znovu prožít umučení a výkupnou smrt Páně.“³⁵¹ Tématu aktivní účasti v liturgickém kontextu se papež František intenzivně věnoval při audienci pro účastníky italského národního liturgického týdne v srpnu 2017. Zde papež hodnotí vznik Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum concilium*, jako odpověď na „touhu po živé liturgii pro církve zcela oživovanou slavenými tajemstvími.“³⁵² Tato konstituce, podle jeho slov, „obnoveným způsobem vyjádřila trvalou vitalitu modlící se církve a zároveň projevila starost o to, aby věřící nebyli přítomni tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci, ale aby mu pomocí obřadů a modliteb dobře rozuměli.“³⁵³ Směr, kterým se papežovy úvahy ubírají, je obsažen v následujícím názvu tématu: „živá liturgie pro živou církev“, kterou chce dále rozvíjet.³⁵⁴ V druhém bodu své nadcházející úvahy přináší určitou reflexi slova liturgie a říká, že „liturgie je totiž svojí povahou *lidová* a nikoli *klerikální*, (...) je službou pro lid, ale také službou, kterou koná lid.“³⁵⁵ Tento lidový rozměr liturgie, má být podle papeže odkazem na její inkluzivitu a nikoli exkluzivitu, tedy má podporovat účast všech. Podobným způsobem se papež k tématu aktivní účasti vyjadřuje o dva roky později v projevu o liturgii a liturgické formaci k účastníkům plenárního zasedání Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, kde zdůrazňuje že „liturgie není prostor pro

---

³⁴⁸ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*.s.150.

³⁴⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.8.

³⁵⁰ Srov. SC 14.

³⁵¹ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.9.

³⁵² Liturgie.cz. *Nezvrtná liturgická reforma*. (25.8.2017) [2021-10-20].

<<http://www.liturgie.cz/clanky/a/nezvratna-liturgicka-reforma-1>>.

³⁵³ Tamtéž.; SC 48.

³⁵⁴ Srov. Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž.

„udělej si sám“, ale je to epifanie církevního společenství. Proto v modlitbách a gestech zní „my“ a nikoli „já“: reálné společenství a nikoli ideální subjekt.³⁵⁶ Papež odpovídá na otázku ohledně významu liturgické formace Božího lidu a podtrhuje jako její základní východisko především určité vědomí role liturgie v životě církve.³⁵⁷ Z toho má nadále plynout konkrétní pomoc Božímu lidu „lépe zvnitřnit modlitbu církve, milovat ji jako zkušenost setkání s Pánem a bratry, a v tomto světle objevovat její obsah a zachovávat její obřady.“³⁵⁸ Papež v této přednášce zdůrazňuje také „mystagogický způsob osvětlení liturgie“, což vysvětluje jako proces jak „objevit nový život, který Boží lid přijal prostřednictvím svátostí, a ustavičně znovuobjevovat krásu jeho obnovování.“³⁵⁹ Tento proces růstu se proto může stát odpovědí na požadavek liturgické konstituce, která v této otázce taktéž zdůrazňuje důležitost správné přípravy ducha uvedení mysli do souladu s liturgickým projevem, s čímž pak souvisí přijetí Boží milosti.³⁶⁰

Všeobecné pokyny k Římskému misálu, když hovoří o aktivní účasti Božího lidu na slavení eucharistické bohoslužby, vybízí věřící, aby byli ochotni, když jsou k tomu vybídnuti, přijmout nějakou zvláštní službu nebo úkol.³⁶¹ Mezi tyto služby je zde pak především zmiňují dvě, totiž lektorát a akolytát. Právě tyto dvě liturgické služby laiků papež v motu proprio *Spiritus Domini* otevírá i pro ženy. Tento krok, který v mnohých tradicionalistických kruzích vzbudil určitý negativní ohlas, je zajisté dalším výrazným příspěvkem papeže Františka do tématu aktivní účasti v kontextu liturgie. V tomto motu proprio stojí, že „Nabídnutí možnosti přistoupit ke službě akolytátu a lektorátu laikům obou pohlaví, na základě jejich podílu na křesťanském kněžství umocní, rovněž skrze liturgický akt (pověření), uznání cenného přínosu, který již dlouho velmi mnoho laiků, včetně žen, životu a poslání církve nabízí.“³⁶² Na závěr dokumentu papež píše že „rozhodnutí udílet také ženám tyto úřady, zahrnující určitou trvalost, veřejné uznání a pověření ze strany biskupa, činí účast všech v církvi na díle evangelizace efektivnější.“³⁶³ Zároveň je to vyjádření skutečnosti, že „liturgické úkony přísluší celému tělu církve, jsou projevem celého těla a na celé tělo působí.“³⁶⁴ Vysvětlující dopis k motu proprio *Spiritus Domini* zmiňuje, že již v roce 2008 žádali biskupové na

---

³⁵⁶ Liturgie.cz. *Papež František ke Kongregaci pro bohoslužbu*. (14.2.2019).

³⁵⁷ Srov. Tamtéž.

³⁵⁸ Liturgie.cz. *Papež František ke Kongregaci pro bohoslužbu*. (14.2.2019).

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Srov. SC 11.

³⁶¹ Srov. Všeobecné pokyny k Římskému misálu. 97.

³⁶² FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Spiritus Domini*. (10.ledna 2021).

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ SC 26.

biskupské synodě, aby tyto dvě ministeria mohla být přístupná i ženám, načež Benedikt XVI. upřesnil a znovu zdůraznil, že služba lektora v latinském ritu je službou laickou.³⁶⁵ Toto jasné rozlišení mezi službami „svěcenými“ a „nesvěcenými“, je v této otázce velmi důležité. V dopise je uvedeno: „Jestliže církev v případě svěcených služebníků ,nemá možnost udělit kněžské svěcení ženám“³⁶⁶, v případě služebníků nesvěcených je možné, a dnes se to ukazuje jako vhodné, toto vyhrazení překonat.“³⁶⁷ Papež tedy tento krok zdůvodňuje tím, že předchozí vyhrazení bylo v určitém dobovém kontextu a podmínkách, které jsou však proměnlivé a lze je přehodnotit.³⁶⁸ Toto rozhodnutí papeže Františka se bohužel setkala s velkým nepochopením z různých stran, zvláště pak některá média, s velkou nepřesností informovali o tomto papežově kroku. Někteří v tom spatřovali jakýsi krok směrem k otevření možnosti jáhenského svěcení žen, což ale neodpovídá samotné vnitřní logice věci. Vyhrazení svátostného svěcení pouze mužům není sice dogmatem, jak tomuto slovu v rámci systematické teologie běžně rozumíme, ale řadí se do tzv. definitivních pravd, které jsou silně spjaté se Zjevením.³⁶⁹ Papeži Františkovi jde především o to, aby „Kněžství každého věřícího (*communis sacerdotio*) a kněžství svěcených služebníků (*sacerdotium ministeriale seu hierarchicum*) se tak mohou jasněji ukázat jako vzájemně provázané pro dobro církve a pro svědectví evangelium.“³⁷⁰ Jak poznamenává Benedikt XVI.: „Vlastní ‚akce‘ v liturgii, na níž se máme všichni podílet, je konáním Boha samého. To je nové a zvláštní na křesťanské liturgii, že jedná sám Bůh a že sám činí to podstatné.“³⁷¹ Papež František tento aspekt vyjadřuje především svým vlastním příkladem. Když se totiž zaměříme, jakým způsobem papež František předsedá liturgii, můžeme si povšimnout, že to dělá způsobem, který je přímočarý, soustředěný a má hluboký smysl. Není nijak divadelní. Jeho modlitba je kontemplativní.³⁷² Aktivní účast na liturgii je pro Františka především uměním kontempace, nikoliv aktivismus za každou cenu. I v tomto přístupu

---

³⁶⁵ Srov. FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021) .

³⁶⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Apoštolský list Ordinatio Sacerdotalis* (22.5.1994) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1994/documents/hf_jp-ii_apl_19940522_ordinatio-sacerdotalis.html>.

³⁶⁷ FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021).

³⁶⁸ Srov. Tamtéž.

³⁶⁹ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria: struktury myšlení v dogmatické teologii*. Praha: Krystal OP, 2005. Teologie (Karmelitánské nakladatelství: Krystal OP). s.103.

³⁷⁰ FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021).

³⁷¹ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. s.152.

³⁷² Srov. IRWIN, Kevin. *Pope Francis and liturgy: The Call to Holiness and Mission*. s 174.

navazuje na svého předchůdce, který vystihuje jedinečnost eucharistické liturgie, která „spočívá právě v tom, že koná sám Bůh a že my jsme vtaženi do tohoto konání Božího. Všechno ostatní má oproti tomu sekundární povahu.“³⁷³

4.5. Neděle – den Páně

Dalším téma, kterého se papež František často dotýká ve svých projevech, dokumentech a katechezích, je téma nedělního dne, jakožto posvátného vrcholu každého týdne a který je „základem a jádrem celého liturgického roku.“³⁷⁴ Nejzákladnějším důvodem pro slavení neděle je, že je dnem vzkříšení, ale v židovském chápání týdne první den připomínal stvoření a tuto myšlenku převzali i křesťané z pocházející z pohanů:³⁷⁵ „Scházíme se v den slunce, protože je to první den, kdy Bůh proměnil temnotu a hmotu, aby stvořil svět, a také proto, že Ježíš Kristus, náš Spasitel, v tentýž den vstal z mrtvých,“³⁷⁶ jak popisuje podstatu neděle svatý Justin. Z textů Ignáce z Antiochie vyplývá, že slavení neděle bylo jakýmsi rozlišovacím prvkem mezi křesťany a těmi, kteří ještě slaví šabat. Neděle je tedy „prvním, ale zároveň dnem osmým, dnem nacházejícím se za všemi dny, dnem jubilejním, dnem konce časů.“³⁷⁷ Zde je tedy ukázán i eschatologický význam neděle.

Z historického hlediska byla neděle nejprve normálním pracovním dnem, a proto se křesťanská shromáždění konala v pozdních večerních hodinách.³⁷⁸ Po roce 321 císař Konstantin vyhlásil „ctihodný den slunce“ který pro obyvatelé znamenal den klidu. V období pozdního středověku se více stupňoval požadavek účasti na eucharistii, a to pod těžkým hříchem.³⁷⁹ V rámci snahy Druhého vatikánského koncilu, bylo „vrátit neděli ve vědomí věřících její základní význam.“³⁸⁰ Koncil též učí, že „jiné slavnosti nemají mít před ním přednost, ledaže jsou skutečně nanejvýš významné. Neboť den Páně je základ a jádro celého liturgického roku.“³⁸¹ Katechismus připomíná, že „Večeře Páně tvoří jeho střed, protože se v ní celé společenství věřících setkává se vzkříšeným

---

³⁷³ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. s.153.

³⁷⁴ SC 106.

³⁷⁵ Srov. CHESLYN, Jones, Geoffrey WAINWRIGHT, Edvard YARNOLD SJ, Paul BRADSHAV. *The Study of Liturgy*. New York: Oxford University Press, 1992. s. 457.

³⁷⁶ JUSTIN, svatý. *První apologie od svatého Justina, mučedníka* (Cap. 66-67: PG 6, 427-431).

³⁷⁷ TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. Prameny spirituality. s.50.

³⁷⁸ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s.354, 355.

³⁷⁹ Srov. Tamtéž.

³⁸⁰ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. s.318.

³⁸¹ SC 106.

Pánem, který je zve ke své hostině.“³⁸² Neoddělitelné spjatosti nedělního dne se slavením eucharistie, si můžeme dobře povšimnout v praxi křesťanského východu, kde běžná farní společenství slaví eucharistii právě pouze v neděli a ve významné svátky, i když se nejedná o žádné ustálené pravidlo.³⁸³

Můžeme říct, že magisteriální dokument, který snad nejvíce rozvíjí teologii křesťanské neděle za posledním stoletím, je Apoštolský list papeže Jana Pavla II. *Dies Domini*, z roku 1998. Cílem tohoto dokumentu bylo povzbudit katolické křesťany k znovuzrození svčení dne Páně. Uvádí několik dimenzí slavení neděle, které postupně rozvádí do celkem rozsáhlých textů. Tyto dimenze či pojetí jsou následující: Den Páně, s důrazem na Stvoření, Den Krista, s důrazem na smrt a vzkříšení, Den církve, shromážděné kolem eucharistie, Den lidí, tedy v kontextu odpočinku, ale také solidarity a konečně Den dní ve smyslu eschatologickém.³⁸⁴

Papež František o tématu neděle, dne Páně, hovoří především ve dvou magisteriálních dokumentech, a to v encyklice *Laudato si* a v exhortaci *Querida Amazonia*, kde ovšem většina textů, vztahujících se k tématu křesťanské neděle je přímým odkazem právě na encykliku *Laudato si*. I když se jedná o pasáže velmi krátké, ve srovnání s rozsáhlým Apoštolským listem *Dies Domini*, můžeme v nich přesto spatřit jasné známky kontinuity, vzhledem k onomu dokumentu Jana Pavla II. Papež František nejprve klade velký důraz na účast na nedělní eucharistii, která má zvláštní význam.³⁸⁵ Představuje neděli jako „den uzdravení vztahů lidské bytosti s Bohem, se sebou, s druhými a se světem.“³⁸⁶ Dále vidíme, že pro Františka je důležitý rozměr odpočinku, který nemá být nějakou lacinou relaxací, nýbrž má hluboký kontemplativní rozměr. Definuje to následujícími slovy: „Křesťanská spiritualita tímto způsobem zahrnuje hodnotu odpočinku a slavení. Lidská bytost má sklon považovat kontemplativní odpočinek za něco jalového a neužitečného a zapomíná, že tak obírá konané dílo o to nejdůležitější – o jeho smysl.“³⁸⁷ Odpočinek a slavení, to jsou dva aspekty, které papež František v učení o neděli vyzdvihuje.

V dokumentu *Querida Amazonia* tuto myšlenku opakuje a připojuje poznámku ohledně Amazonských kmenů, které „tuto ‚zardmadanost‘ a toto zdravé kontemplativní

---

³⁸² KKC 1166.

³⁸³ Srov. TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. s.108.

³⁸⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini: o svčení dne Páně*.

³⁸⁵ Srov. LS 237.

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž.

odpočívání znají.³⁸⁸ Prvnímu zmiňovanému aspektu, tedy slavení, se papež František věnuje především ve 4.části katechetického cyklu o mši svaté, kde právě významu neděle věnuje celou kapitolu. Klade zde otázku: „Čím by byla pro křesťana neděle, v níž by chybělo setkání s Pánem?“ a upřesňuje: „Mše je tedy tím, co činí neděli křesťanskou! křesťanská neděle se točí kolem mše.“³⁸⁹ Propojení mezi eucharistií a nedělním odpočinkem vysvětluje takto: „To křesťanské vědomí, že žijeme jako děti a ne jako otroci, proniknuté eucharistií, způsobilo, že neděle – téměř všeobecně – se stala dnem odpočinku.“³⁹⁰ To má kořen v samotném Kristu: „Bez Krista by nám bylo souzeno žít v područí každodenní únavy, starostí a obav ze zítřka. Nedělní setkání s Pánem nám dává sílu prožívat dnešek s důvěrou a odvahou a s nadějí kráčet vpřed.“³⁹¹ Následně je zmíněn i eschatologický ráz nedělního slavení eucharistie která „předjímá neděli, která nebude mít konce a kdy nebude již námahy a bolesti, ani smutku a slz, nýbrž pouze radost z toho, že můžeme v plnosti a navždy žít s Pánem.“³⁹² Jan Pavel II. definuje neděli také jako „Den solidarity“, když říká, že „neděle dává věřícím též příležitost, aby se věnovali skutkům milosrdenství, lásky a apoštolátu.“³⁹³ V nedělním shromáždění také padají všechny rozdíly původu, pohlaví, věku, sociálního postavení, a církev se stává „znamením usmířeného světa“.³⁹⁴ Stejně tak František v *Laudato si* uvádí, že nedělní „slavení a odpočinek rozšiřuje náš pohled a umožňuje nám znovu uznávat práva druhých. Tak den odpočinku, v jehož centru je eucharistie, šíří své světlo na celý týden a povzbuzuje nás k tomu, abychom si osvojovali péči o přírodu a chudé.“³⁹⁵ Podobně jako v kapitole o eucharistii, i v tomto tématu František přechází od slavení liturgického směrem k etickým důsledkům v lidském životě, což vyjadřuje takto: „My křesťané se potřebujeme účastnit nedělní mše svaté, protože jedině díky Ježíšově milosti, jeho živé přítomnosti v nás a mezi námi můžeme uvádět ve skutek jeho přikázání a být tak jeho věrohodnými svědky.“³⁹⁶

Na závěr je třeba zmínit ještě jeden příspěvek papeže Františka do praxe slavení dne Páně, a totiž Apoštolský list daný Motu proprio *Aperuit illis*, kde ustanovuje neděli

---

³⁸⁸ FRANTIŠEK. *Querida Amazonia* 83.

³⁸⁹ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty Radka Tichého)*. s.30.

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž. 31

³⁹³ Srov. Jan Pavel II. *Dies Domini*, 69.

³⁹⁴ KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení: nástin liturgické teologie*. s.96.

³⁹⁵ LS 237.

³⁹⁶ FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty otce Radka Tichého)*. s.32.

Božího slova na 3. neděli v liturgickém mezidobí.³⁹⁷ Nejedná se ovšem o další svátek či slavnost ve vlastním slova smyslu, což by bylo v rozporu s již zmíněným požadavkem koncilní konstituce,³⁹⁸ nýbrž jde o papežovo pozvání aby „neděle během liturgického roku věnovaná Božímu slovu umožnila církvi, aby prožila setkání se zmrtvýchvstalým Kristem, který i nám znovu otvírá pokladnici svého slova, abychom ve světě mohli zvěstovat jeho nevyčerpatelné bohatství.“³⁹⁹ Ve zmíněném motu proprio též papež poukazuje na ekumenický a mezináboženský charakter slavení této neděle Božího slova a vybízí farní společenství, aby byla kreativní v konkrétních projevech, v rámci liturgie i mimo ni, které pomohou k lepšímu prožití tohoto dne.⁴⁰⁰

4.6. Inkulturace

Dalším tématem, které často nacházíme u papeže Františka je otázka inkulturace (nebo adaptace), a to v různých oblastech církevního života, tedy i v oblasti liturgie. Nejprve se podívejme, co pojem inkulturace znamená. Mluvíme-li o inkulturaci v kontextu teologie, máme na mysli „přizpůsobení hlásání evangelia Kristova kulturní situaci posluchačů, jak je potřebné obecně, zejména však v misiích.“⁴⁰¹ V užším kontextu inkulturace liturgie, je třeba zmínit, že „bez takového přizpůsobení se nemůže bohoslužba nikdy stát skutečně srdeční záležitostí lidu. Teprve na bohoslužbě přizpůsobené místu a okolnostem se může obec věřících skutečně podílet, teprve takováto bohoslužba rozvine svou plnou katechetickou hodnotu.“⁴⁰² Samotné dějiny teologie nás informují o tom, že víra je inkulturována prostřednictvím obřadů a učení, různými způsoby v různých dobách: například apoštolská doba, patristická, středověká, reformační, biblická a patristická obrození v devatenáctém století, papežské učení dvacátého století, Druhý vatikánský koncil a následující. Z toho vyplývá, že je jaksí nemožné „zmrazit rámec“ jedné jediné epochy a nazvat ji „katolicismem“. To je částečně důvod, proč otcové na Druhém vatikánském koncilu volali po reformě liturgie, kterou považovali za životně důležitou pro samotný život a poslání církve.⁴⁰³

---

³⁹⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný Motu proprio „Aperuit illis“* (30.9.2019).

³⁹⁸ Srov. SC 106.

³⁹⁹ FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný Motu proprio „Aperuit illis“* (30.9.2019) 2.

⁴⁰⁰ Srov. Tamtéž.

⁴⁰¹ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. s.36.

⁴⁰² Tamtéž.

⁴⁰³ Srov. IRWIN, Kevin. *Pope Francis and liturgy: The Call to Holiness and Mission*. s 62.

Oficiální dokumenty, zvláště pak právě Druhý vatikánský koncil, představují proces inkulturace jako jednu z výrazných priorit. Zároveň připouští, že tato snaha nemusí být vhodně aplikována. Každopádně zde spatřujeme velkou otevřenost: „Pokud nejde o víru nebo obecné dobro, nechce církev ukládat strohou jednotu formy ani v liturgii. Právě naopak: má v úctě a podporuje krásné duchovní dědictví různých ras a národů.“⁴⁰⁴ Liturgická konstituce jde ještě dále a ukazuje silně inkluzivní princip tohoto procesu: „Všechno, co ve zvyklostech národů není nerozlučně spjato s pověrami a bludy, hodnotí církev příznivě, a pokud je to v její moci, plně to uchovává. Někdy dokonce přijímá tyto zvyklosti i do liturgie, jsou-li slučitelné se zásadami pravého a ryzího liturgického ducha.“⁴⁰⁵ Stejně tak k otázce úpravy liturgických knih se církev vyjadřuje stejně velkorysým tónem: „Také při úpravě liturgických knih ať je možné uplatnit oprávněné rozdíly a přizpůsobení vzhledem k různým společenstvím, krajům a národům, zvláště v misiích; podmínkou je zachování podstatné jednoty římského ritu. Tato zásada ať je patřičně respektována při určování struktury obřadů i jejich rubrik.“⁴⁰⁶ Všeobecné pokyny k Římskému misálu pak věnují liturgické inkulturaci následující pasáž:

Normu stanovenou II. vatikánským koncilem, aby se v liturgické obnově zaváděly nové formy jen tehdy, vyžaduje-li to opravdový a jistý užitek církve, s upozorněním, aby nové formy nějak organicky vyrůstaly z forem, které již existují, je při provádění inkulturace římského obřadu také nutno aplikovat. Inkulturace navíc nutně vyžaduje dostatek času, aby autentická liturgická tradice nebyla ve spěchu a neopatrně narušena. Tázání po inkulturaci nemá v žádném případě za cíl vytvářet nové rodiny obřadů, nýbrž vycházet vstříc potřebám dané kultury — avšak takovým způsobem, aby úpravy zavedené v misálu nebo připojené v jiných liturgických knihách nenarušovaly vlastní charakter římského obřadu.⁴⁰⁷

Papež František vstupuje do procesu inkulturace v několika svých textech, které se ovšem týkají různých aspektů tohoto procesu a někdy s tímto tématem souvisí poněkud vzdáleněji. V každém případě je třeba zmínit exhortaci *Querida Amazonia*, v níž právě jedna kapitola nese název *Inkulturace liturgie*. Papež se touto otázkou zabývá v kontextu původních kmenů v oblasti Amazonie. Jako zásadní zde vnímá soustředit se na „zvlášť hodnotnou cestu ve svátostech, neboť v nich se spojuje božské s kosmickým,

---

⁴⁰⁴ SC 37.

⁴⁰⁵ SC 37.

⁴⁰⁶ SC 38.

⁴⁰⁷ Všeobecné pokyny k Římskému misálu 398.

milost se stvořením.“⁴⁰⁸ Papež ukazuje základní souvislost mezi svátostmi a stvořením, čímž navazuje na encykliku *Laudato si'*, stejně tak, když upozorňuje riziko úniku ze světa a popírání přirozenost.⁴⁰⁹ Dále pak se konkrétně vyjadřuje k liturgické inkulturaci když vybízí „abychom v liturgii uchopili mnoho vhodných prvků zkušenosti domorodců v jejich niterném kontaktu s přírodou a podněcovali jejich autochtonní vyjádření v písních, tancích, gestech a symbolech. (...) v této věci jsme postoupili vpřed jen málo.“⁴¹⁰ Za významný krok v tomto směru, lze považovat vydání svazku z liturgické řady Vatikánského nakladatelství s názvem „Papež František a římský misál pro zairské diecéze“ s podtitulem „Obřad slibný pro jiné kultury“. Této knize, která vyšla několik měsíců po synodě o Amazonii, napsal papež František předmluvu v níž je dobře rozpoznatelný jeho vztah k tomuto tématu:

„O loňské první adventní neděli, 1. prosince 2019, jsme slavili eucharistii podle «Missel Romain pour les Diocèses du Zaïre », který Kongregace pro bohoslužbu schválila 30. dubna 1988. Dosud je to jediný inkulturovaný obřad latinské církve schválený po Druhém vatikánském koncilu. Zairský ritus je považován za vzor liturgické inkulturace. Lze vnímat, že slavností podle zairského obřadu vibrují kultura a spiritualita oživované náboženskými zpěvy v africkém rytmu, zvuk bubnů a jiných hudebních nástrojů, které znamenají skutečný pokrok ve splývání křesťanského poselství s konžskou duší. Je to radostné slavení, které se skutečně stává místem setkání s Ježíšem.“⁴¹¹

Vidíme tedy papežovo konstatování, že Zairský obřad, který byl v roce 1988 schválen Janem Pavlem II., je dosud jediný inkulturovaný obřad latinské církve po koncilu a lze ho tedy považovat za určitý vzor liturgické inkulturace. Důležitý aspekt tohoto procesu vidí papež v nutnosti „vydat se do větší hloubky, k něčemu, co se dotýká duše, myšlení, vnímavosti, kulturního obzoru lidí. Liturgie se má dotýkat srdcí členů místní církve a být sugestivní.“⁴¹² A konečně papež dále mluví podstatě autentické katolicity, která znamená mnohotvárnost:

„Křesťanství nedisponuje jediným kulturním vzorcem, nýbrž plně zůstává samo sebou ve věrnosti evangeliu a církevní tradici, i když nese tvář mnoha kultur a národů, které je přijaly a v kterých zakotvilo. V různých národech, které zakoušejí Boží dar podle vlastní kultury, církev vyjadřuje svoji autentickou katolicitu a ukazuje krásu této mnohotvaré podoby církve“.⁴¹³

---

⁴⁰⁸ QA 81.

⁴⁰⁹ Srov. Tamtéž.

⁴¹⁰ QA 82.

⁴¹¹ Vatican NEWS: *Zairský ritus jako slibná cesta k amazonskému obřadu*. (1.12.2020) [2021-10-20]. <<https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2020-12/zairsky-ritus-jako-slibna-cesta-k-amazonskemu-obradu.html>>.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ Tamtéž.

V podobném stylu se vyjadřuje i Benedikt XVI., když o vývoji liturgické inkulturace hovoří ve své knize *Duch liturgie*: „Příkladem takového možného vývoje by podle mého soudu mohl být misál, který se používá v Zairu (Kongo) a jenž je zairskou variací římského ritu.“⁴¹⁴ Benedikt tedy také označuje Zairský rítus jako příklad procesu inkulturace. V dokumentu *Varietates legitimae* z roku 1994, který se inkulturací zabývá z různých hledisek, je uveden text, který předkládá určitý postup v tomto procesu, zvláště při jeho přípravě:

Příprava inkulturace obřadů bude od konferencí biskupů vyžadovat, aby zapojili odborníky, ať už jde o bádání v liturgické tradici římského obřadu nebo o vyhodnocení místních kulturních hodnot. Nezbytná jsou tedy předběžná bádání v oblasti historie, antropologie, exegeze a teologie. Tyto je třeba konfrontovat s pastorační zkušeností místního kléru, zvláště domorodého. Velmi cenný bude i názor „moudrých“ národa, jejichž lidská moudrost byla osvětlena světlem evangelia.⁴¹⁵

Z textů papeže Františka je patrné, že proces inkulturace je též důležitým tématem jeho pontifikátu. Proto si občas můžeme v jeho textech povšimnout určitého povzdechu nad skutečností, že „uplynulo více než padesát let od koncilu a dosud jsme v tomto směru učinili jen malý pokrok.“⁴¹⁶ Právě předmluvu knihy o Zairském obřadu zakončuje papež František těmito slovy ohledně budoucího vývoje: „Případ zairského obřadu slibně podněcuje také případné vypracování „amazonského ritu“, protože uznává kulturní nároky určité oblasti v africkém kontextu, aniž by zvrátil ráz Římského misálu, a zaručuje kontinuitu se starobylou a univerzální tradicí církve. Doufejme, že předkládaná kniha napomůže k cestě tímto směrem.“⁴¹⁷ Je tedy vidět, že vypracování „amazonského ritu“ papeži velmi leží na srdci, jak již ukazuje exhortace *Querida Amazonia*.

Na závěr můžeme zmínit souvislost tohoto tématu s častým apelem papeže Františka k „vyjití na periferie.“ Irwin ve své knize popisuje, že ve skutečnosti je vybidnutí k odchodu na periferie tím, co církev v historii vždy dělala. To, že papež František mluví a jedná tímto způsobem, není nic nového. Církev byla vždy misionářskou a překračovala své kulturní a politické „komfortní zóny“, aby zapojila nové a odlišné kultury, myšlenkové vzorce a jazyky. Dynamikou v této činnosti je vždy neustálé vzájemné obohacování.⁴¹⁸

---

⁴¹⁴ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. s.148.

⁴¹⁵ KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI: *Varietates legitimae* (25.1.1994) 30.

⁴¹⁶ QA 82.

⁴¹⁷ Vatican NEWS: *Zairský rítus jako slibná cesta k amazonskému obřadu*. (1.12.2020).

⁴¹⁸ Srov. IRWIN, Kevin. *Pope Francis and liturgy: The Call to Holiness and Mission*. s 61.

5. Závěr

V naší práci jsme upřeli pohled na osobu papeže Františka, třetího papeže třetího tisíciletí, a shromáždili a představili jsme jeho dokumenty, homilie, přednášky a další texty, v nichž se papež dotýká slavení křesťanské liturgie. Jeho myšlenky a výroky, jakož i jeho rozhodnutí právního rázu ve vztahu k liturgické disciplíně, jsme orámovali výroky jeho předchůdců a dalších pramenů. Dále některá vybraná obecná liturgická témata jsme podrobně reflektovali a zařadili do kontextu pomocí další odborné literatury. Jedná se o témata, která se jeví jako často zaznívající v rámci Františkova učitelského úřadu.

Jak jsme již několikrát poznamenali, k pochopení magisteria současného pontifika nesmíme vidět odděleně na jedné straně jeho texty a dokumenty a na druhé straně osobu papeže Františka jako takovou. Je potřebné, vnímat ho v určité celistvosti. Jeho učení je též třeba vidět v mnohem širším kontextu, a to znamená mimo jiné i v kontextu jeho života, spirituality a formace, stejně tak jako v rámci poměrně širokých hranic legitimního teologického i spirituálního pluralismu. Takovýto přístup je dobré uplatnit nejen v otázce liturgické, nýbrž ve všech aspektech jeho výkonu magisteria.

V této práci jsme tedy mohli vidět skutečnost, že papež František stojí pevně v Tradici církve a soustavně se opírá o učení svých předchůdců, které svým osobitým přístupem aktualizuje a interpretuje pro dnešní, mnohdy komplikovanou dobu. Z jeho textů vyplývá, že jako základní charakteristiku Božího lidu vnímá to, že jde o lid, který slaví. A tedy právě při slavení liturgie je církev tím, čím je, ve svém nejvlastnějším charakteru a podstatě.

Bylo by velice zvláštní, kdyby pro jezuitu, který většinu svého života prožil v Latinské Americe, nehrála sociální otázka tak významnou roli, jak to vidíme u papeže Františka a jeho učení. V jeho textech a projevech se neustále setkáváme s tím, že liturgické slavení, dobře prožitá eucharistie, musí být tím, co nás motivuje k zájmu o druhé, zvláště o chudé, a co nám rozšiřuje srdce pro lidi všech skupin a také přispívá k naší větší citlivosti pro péči o životní prostředí.

Dále jsme viděli, že mnohá Františkova vyjádření ohledně liturgické homílie, povzbuzují kazatele k větší horlivosti a pečlivosti v této činnosti, která má pramenit z hluboké zkušenosti s Božím slovem. A stejně jeho úsilí znovu připomenout rozměr adorace, jako základního postoje vůči Bohu.

Ukázali jsme také, že papež František klade důraz na aktivní účast všech pokřtěných na liturgii a tím dále rozvíjí intence Druhého vatikánského koncilu a činí praktické kroky k jejich většímu rozvinutí.

Nelze si nepovšimnout, jak pro papeže Františka je důležité důstojné a kontemplativní slavení liturgie, které je v pravém protikladu k „rubricismu“ a rituální rigiditě, před kterou tak důrazně na mnohých místech varuje. A nesmíme zapomenout na jeho odvážné kroky prostřednictvím dokumentů ve formě motu proprio, kde jako Dobrý pastýř bdí nad jednotou církve, a kde se krásně ukazuje ona červená niť Františkova pontifikátu, totiž princip: „Realita je důležitější než idea.“

Seznam použitých zkratk

CIC – Kodex kanonického práva

DV – Dei verbum, věroučná konstituce o Božím zjevení

EG – Evangelii Gaudium

KKC – Katechismus katolické církve

LS – Laudato si'

LG – Lumen gentium

PO – Presbyterorum ordinis

QA – Querida Amazonia

SC – Sacrosanctum Concilium

VD – Verbum Domini, apoštolská postsynodní exhortace Benedikta XVI.

Seznam literatury

Literatura primární

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad / Ekumenická rada církví. Přeložily ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.

BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: (Encyklika o křesťanské lásce z 25. prosince 2005).* Praha: Paulínky, 2006.

BENEDIKT XVI. *Verbum Domini: Posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011 (VD)

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vyd. v Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FRANTIŠEK. *Eucharistie-srdce církve: promluvy o mši svaté: (s podněty otce Radka Tichého).* Přeložil Milan GLASER, přeložil Jana GRUBEROVÁ. Praha. Karmelitánské nakladatelství, 2020.

FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium.* (Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě z 24. listopadu 2013). Praha: Paulínky, 2014. (EG)

FRANTIŠEK. *Gaudete et Exultate.* (Apoštolská exhortace o povolání ke svatosti v současném světě. Praha: Paulínky, 2018

FRANTIŠEK. *Laudato si'.* (Encyklika o péči o společný domov z 24. května 2015). Praha: Paulínky, 2015. (LS)

FRANTIŠEK. *Querida Amazonia. Posynodálna apoštolská exhortacia Svatého Otce Františka Božiemu ludu všetkým ludom dobrej vole.* Spolok svateho Vojtecha, 2021.(QA)

JAN PAVEL II. *Dies Domini: o svěcení dne Páně: apoštolský list Jana Pavla II. ze dne 31. května 1998. 2. vyd. Praha: Katolický týdeník, 2000.*

Katechismus katolické církve. 2. vydání. v Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: karmelitánské nakladatelství, 2002. (KKC)

Křestní obřady: křest malých dětí. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020.

Literatura sekundární

ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008.

BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008.

BIALLOWONS, Simon. *František: papež z druhého konce světa*. Praha: Portál, 2013.

CORBON, Jean. *Liturgie pramene*. Přeložil Radek Tichý. Praha: Krystal OP, 2015.

CHESLYN, Jones, Geoffrey WAINWRIGHT, Edvard YARNOLD SJ, Paul BRADSHAV. *The Study of Liturgy*. New York: Oxford University Press, 1992.

ESCOBAR GOLDEROS, Mario. *Papež František: muž modlitby*. Přeložil Štěpán Zajac. Praha: Mladá fronta, 2013.

GAETA, Saverio. *Papež František: život a výzvy*. Praha: Paulínky, 2013.

IRWIN, Kevin. *Pope Francis and liturgy: The Call to Holiness and Mission*. Paulist Press, 2020.

JUSTIN, svatý. *První apologie od svatého Justina, mučedníka* (Cap. 66-67: PG 6, 427-431)

KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI. *Homiletický direktář*. Vatikán 2014

Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vyd. s věc. rejstř. Praha: Zvon, 1994.

KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení: nástin liturgické teologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

- LUBAC, Henri. *Meditace o církvi*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria: struktury myšlení v dogmatické teologii*. Praha: Krystal OP, 2005. Teologie (Karmelitánské nakladatelství: Krystal OP).
- RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, 2012.
- RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: Co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad, 1996.
- TAFT, Robert F. *Život z liturgie: Tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008.

Elektronické zdroje

- BENEDIKT XVI. *Apoštolský list motu proprio datae „Summorum Pontificum“* (7.července 2007) [2021-10 20].
<https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/la/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20070707_summorum-pontificum.html>.
- Církev.cz. *Papež František: Liturgie a modlitba nás spojují s Kristem*. (3.2.2021) [2021-10-20]. <<https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/210203papez-frantisek-liturgie-a-modlitba-nas-spojui-s-kristem>>.
- Conferenza stampa del Santo Padre durante il volo di ritorno* (28 luglio 2013) [2021-10-20].
<https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130728_gmg-conferenza-stampa.html>.
- FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Magnum principium*. (3.9.2017) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2017-ppF-Magnum-principium-CZ.pdf>>.
- FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný Motu proprio Svatého otce Františka „Aperuit illis“* (30.9.2019) [2021-10-20]. <http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2019-ppF-Aperuit%20illis_CZ.pdf>.

- FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio Spiritus Domini*. (10.ledna 2021) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021-ppF-Spiritus-Domini.pdf>>.
- FRANTIŠEK. *Dopis papeže Františka prefektovi Kongregace pro nauku víry ohledně přístupu žen ke službě lektorátu a akolytátu*. (10.ledna 2021) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021-ppF-Spiritus-Domini.pdf>>.
- FRANTIŠEK. *Apoštolský list daný motu proprio „Traditionis custodes“* (16.7.2021) [2021-10-20]. <http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021_Traditionis%20custodes.pdf>.
- FRANTIŠEK. *Dopis biskupům celého světa k prezentaci motu proprio „Traditionis custodes“ o užívání římské liturgie předcházející reformě z roku 1970* (16.7.2021) [2021-10-20]. <http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2021_Traditionis%20custodes_Dopis%20pape%C5%BEE%20Franti%C5%A1ka_CZ.pdf>.
- Homilie papeže Františka při mši svěcení olejů v bazilice sv.Petra* (28.3.2013) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=18035>>.
- Homilie papeže Františka na Boží Tělo bazilice sv. Jana v Lateránu* (30.5.2013) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=18348>>.
- Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty* (22.11.2013) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19140>>.
- Homilie papeže Františka z Domu sv. Marty* (10.2.2014) [2021-10-20]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19566>>.
- Homilie papeže Františka při nešporách na svátek Obrácení sv. Pavla v bazilice sv. Pavla za hradbami*. (25.1.2021) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=32255>>
- JAN PAVEL II. *Apoštolský list daný motu proprio „Ecclesia Dei“* (2.7.1988) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_02071988_ecclesia-dei.html>
- JAN PAVEL II. *Apoštolský list Ordinatio Sacerdotalis* (22.5.1994) [2021-10-20]. <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1994/documents/hf_jp-ii_apl_19940522_ordinatio-sacerdotalis.html>
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (5.2.2014) [2021-10-20]. <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19539>>.

- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (12.2.2014) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19576>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (11.4.2014) [2021-10-20].
<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27477>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (18.4.2014) [2021-10-20].
<www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27515>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (25.4.2014) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27546>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (2.5.2014) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27581>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (9.5.2014) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27620>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (16.5.2014) [2021-10-20].
<<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27658>>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (23.5.2014) [2021-10-20].
<www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27704>.
- Katecheze Svatého otce na generální audienci, nám, sv. Petra* (30.5.2014) [2021-10-20].
<www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27742>.
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI. *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*. Editio typica tertia 2002 [2021-10-20].
<https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/296_00296/23-vseobecne-pokyny-k-rm.pdf>.
- Liturgie.cz. *Nezvratná liturgická reforma*. (25.8.2017) [2021-10-20].
<<http://www.liturgie.cz/clanky/a/nezvratna-liturgicka-reforma-1>>.
- Liturgie.cz. *Papež František ke Kongregaci pro bohoslužbu*. (14.2.2019) [2021-10-20].
<<http://www.liturgie.cz/clanky/a/papez-frantisek-ke-kongregaci-pro-bohosluzbu>>.
- Liturgie.cz. *Papež František o posvátné hudbě: ne vše je dobré*. (28.9.2019) [2021-10-20]. <<http://www.liturgie.cz/clanky/a/papez-frantisek-o-posvatne-hudbe-ne-vse-je-dobre>>.
- Messaggio del Santo Padre Francesco in occasione del Congresso Eucaristico Nazionale della Germania (KÖLN, 5-9 giugno 2013)* [2021-10-20].
<https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2013/documents/papa-francesco_20130530_messaggio-congresso-eucaristico-colonia.html>.

Messaggio ai partecipanti al Simposio „Sacrosanctum Concilium. Gratitude e impegno per un grande movimento ecclesiale“ (18 febbraio 2014) [2021-10-20].
<http://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2014/documents/papa-francesco_20140218_messaggio-simposio-sacrosanctum-concilium.html>

Radio Vaticana. *Zprávy* (21.2.2014) [2021-10-20].
<www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19640>.

Radio Vaticana. *Zprávy* (9.9.2017) [2021-10-20].
<www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=26331>.

Radio Vaticana. *Zprávy* (10.11.2018) [2021-10-20].
<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=28491>>.

Vatican NEWS: *Zairský rítus jako sľibná cesta k amazonskému obrádu*. (1.12.2020) [2021-10-20]. <<https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2020-12/zairsky-ritus-jako-sľibna-cesta-k-amazonskemu-obradu.html>>

Visita al Seminario Romano Maggiore per la Festa della Madonna della Fiducia (15 febbraio 2012) [2021-10-20]. <http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2012/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20120215_seminario-romano-mag.html>.